

”En uppfinnare får man nog vara på riktigt”

Läromedel för svenska som andraspråk – ett lärarperspektiv

Sofia Hägglund

Avhandling pro gradu

Nordiska språk

Finska, finskugriska och nordiska institutionen

Humanistiska fakulteten

Helsingfors universitet

Handledare: Jan Lindström

Maj 2018

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistiska fakulteten		Laitos – Institution – Department Finska, finskugriska och nordiska institutionen	
Tekijä – Författare – Author Sofia Ulrika Maria Hägglund			
Työn nimi – Arbetets titel – Title ”En uppfinnare får man nog vara på riktigt” Läromedel för svenska som andraspråk – ett lärarperspektiv			
Oppiaine – Läroämne – Subject Nordiska språk, svenska som modersmål			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu-avhandling	Aika – Datum – Month and year Maj 2018	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 97 s. och en bilaga	
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Temat för den här pro gradu-avhandlingen är läromedel för ämnet <i>svenska som andraspråk och litteratur</i> (förkortat <i>svenska som andraspråk</i>). Svenska som andraspråk är den lärokurs som elever med annat modersmål än svenska, finska eller samiska läser i svenska skolor. Det är genom det ämnet som eleverna integreras i Finland. För tillfället finns det ett enda läromedel i Finland som är avsett för ämnet svenska som andraspråk. Syftet med avhandlingen är därför att undersöka vilka läromedel lärare använder i ämnet, hurdant nytt material lärarna skulle behöva och hur och varför de anpassar läromedel från Sverige till en finländsk kontext.</p> <p>Undersökningsmaterialet är insamlat genom <i>kvalitativa intervjuer</i>. Undervisningsarrangemangen i svenska som andraspråk varierar mycket mellan skolorna. Därför intervjuar jag tre olika lärargrupper som alla undervisar elever som följer lärokursen svenska som andraspråk. Grupperna är 1) lärare i svenska som andraspråk, 2) speciallärare och 3) modersmålslärare. Jag intervjuar tio lärare och diskuterar dessutom per e-post läromedelsvalet med tre lärare. Intervjuerna är mellan 10 och 46 minuter långa. Materialet är sedan transkriberat och analyserat med hjälp av <i>kvalitativ innehållsanalys</i>.</p> <p>Undervisningsarrangemangen varierar mellan lärargrupperna, men också inom dem. Eleverna får ibland undervisning enskilt, ibland i små grupper och ibland integrerat i modersmålsundervisningen. Analysen visar att lärarnas val av material varierar mycket och påverkas av undervisningsarrangemanget. Det som ändå främst påverkar valet av läromedel är elevens språknivå, ålder och ämneskunskap i olika ämnen. Lärarna efterlyser ett nytt läromedel t.ex. i form av en materialbank. Läromedlet borde gå att anpassa efter elevens ålder och nivå och innehålla material som behandlar flera olika läroämnen. Då lärarna använder läromedel från Sverige anpassar de vissa språkliga och samhällseliga delar till finländska förhållanden. Orsaken till anpassningen är att ämnet svenska som andraspråk ska integrera eleverna i Finland och att dessa därmed behöver kunskap om språket, samhället, kulturen och geografin i landet.</p> <p>Utgående från intervjuerna går det att konstatera att de svenska skolorna skulle ha bättre förutsättningar för att integrera elever om det fanns en lärarutbildning för svenska som andraspråk och finländska läromedel i ämnet. Samtidigt behövs en integrationsmodell och mer kunskap om ämnet i skolorna. Med de här åtgärderna kunde man garantera en jämställd och rättvis integration för de invandrarbarn som går i svensk skola.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Svenska som andraspråk, läromedel, svensk integration, kvalitativ innehållsanalys, intervju			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Campusbiblioteket i centrum			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehåll

1	Inledning.....	5
1.1	Disposition.....	6
1.2	Syfte och forskningsfrågor.....	6
1.3	Centrala begrepp	7
2	Tidigare forskning och bakgrund	10
2.1	Läromedel i Finland	10
2.2	Svenskspråkig integration i Finland	12
2.2.1	Mediediskussion om svensk integration (2014–2015).....	16
3	Integration i svenskspråkiga skolor.....	21
3.1	Statistik över elever i svenska som andraspråk.....	21
3.2	Förberedande undervisning	24
3.3	Ämnet svenska som andraspråk och litteratur	26
3.4	Ämnets utveckling i den finländska läroplanen	28
3.5	Undervisningsarrangemang	31
3.6	Läromedel i svenska som andraspråk i Finland.....	32
3.7	Lärare i svenska som andraspråk	33
3.7.1	Ett svenskt perspektiv på lärarutbildningen	35
4	Metod	39
4.1	Insamlingsmetod: intervjuer	39
4.2	Analysmetod: kvalitativ innehållsanalys	41
5	Material	43
6	Analys: läromedel för svenska som andraspråk	45
6.1	Informanter.....	45

6.2	Anpassning av metoden.....	47
6.3	Grupp 1: lärare i svenska som andraspråk.....	48
6.3.1	Undervisningssystem och eleverna	48
6.3.2	Läromedel.....	50
6.3.3	Ämnesövergripande eller språkfokuserat?	56
6.3.4	Lokalisering av svenskt material.....	59
6.3.5	Nytt läromedel.....	62
6.3.6	Övriga kommentarer	64
6.3.7	Sammanfattning av Grupp 1: lärare i svenska som andraspråk	66
6.4	Grupp 2: speciallärare.....	67
6.4.1	Undervisningssystem och eleverna	67
6.4.2	Läromedel.....	68
6.4.3	Ämnesövergripande eller språkfokuserat?	70
6.4.4	Lokalisering av svenskt material.....	71
6.4.5	Nytt läromedel.....	73
6.4.6	Övriga kommentarer	74
6.4.7	Sammanfattning av Grupp 2: speciallärare	75
6.5	Grupp 3: modersmåslärare	76
6.5.1	Undervisningssystem och eleverna	77
6.5.2	Läromedel.....	78
6.5.3	Lokalisering av svenskt material.....	80
6.5.4	Nytt läromedel.....	81
6.5.5	Övriga kommentarer	82
6.5.6	Sammanfattning av Grupp 3: modersmåslärare	82
7	Slutsatser	84
8	Avslutning.....	90
9	Källor	92
	Bilaga 1	98

1 Inledning

Svenska som andraspråk och litteratur är ett litet ämne i de svenskspråkiga skolorna i Finland, men i takt med att samhället blir mer mångkulturellt ökar antalet elever som behöver undervisning i ämnet. Svenska som andraspråk och litteratur är till för elever som går i svenskspråkiga skolor men inte har svenska, finska eller samiska som modersmål. För tillfället går det inte att studera svenska som andraspråk vid någon högskola i Finland, och därför saknar lärarna ämnesstudier i sitt undervisningsämne. På grund av det här är det ofta lärare i modersmål och litteratur som har hand om undervisningen. Som blivande modersmållärare upplevde jag efter min lärarpraktik att det här var ett ämnesområde som jag behövde mer kunskap om. Det är sannolikt att jag i jobbet som modersmållärare kommer att ha elever och studerande som läser svenska som andraspråk och litteratur. Därför är jag intresserad av att undersöka läroämnet.

Ämnet svenska som andraspråk och litteratur nämns för första gången i den finländska läroplanen år 1994 (Grunderna för grundskolans läroplan 1994:66–68). Eftersom majoriteten av invandrarna trots allt väljer finskspråkig utbildning och integration är antalet elever i svenska som andraspråk och litteratur litet (1,3% av eleverna i de svenskspråkiga grundskolorna 2016¹). Det här syns också i utbudet av läromedel i ämnet. För tillfället finns det endast en finländsk lärobok i svenska som andraspråk som är producerad i Finland. Boken riktar sig bara till några få årskurser, till årskurserna 3–6. Utöver det finns det lite material på webben, men i övrigt får lärarna skapa sitt eget material eller använda material från Sverige. Ämnet har sedan 1995² undervisats i Sverige och där är utbudet av undervisningsmaterial digert, eftersom alla nyanlända integreras på svenska. Med det här som bakgrund vill jag ta reda på vilka läromedel lärarna använder i de finlandssvenska skolorna och hur de anpassar sin undervisning till elevernas

¹ Lägesöversikt över den svenskspråkiga utbildningen (2017)
http://www.oph.fi/den_grundläggande_utbildningen/den_svenskspråkiga_skolans_sardrag/elevernas_språkliga_bakgrund/svenska_och_finska_som_andrasprak Hämtad 11.1.2018

² Innan dess var det ett stödämne till svenskan. (Stensson 2017)

behov. Dessutom ser jag närmare på hur material som saknas och hur lärarna anpassar materialet från Sverige till finländska förhållanden.

1.1 Disposition

Avhandlingen inleds med en presentation av bakgrunden till ämnet och går in på tidigare forskning om svenska läromedel och svensk integration i Finland (kap. 2). I samma kapitel ger jag en översikt av den mediediskussion som förts om svensk integration 2014–2015 i samband med flyktingkrisen 2015. Följande kapitel (kap.3) går djupare in på hur integrationen i skolan ser ut och tar bl.a. upp förberedande undervisning, ämnet svenska som andraspråk och läromedel i ämnet i Finland. Därefter följer en teoretisk del (kap.4) där jag beskriver insamlings- och analysmetoderna som jag använt för min undersökning, dvs. intervju och kvalitativ innehållsanalys. I följande kapitel (kap. 5) presenterar jag det material som analysen bygger på, dvs. intervjuerna. I kapitel 6 inleds analysen av materialet. Till att börja med beskrivs informanterna och anpassningen av metoden, varefter alla informanternas svar analyseras. Efter analysen följer de slutsatser som jag kan dra utgående från den här undersökningen (kap.7). I slutsatserna presenterar jag utifrån intervjuerna vad som behövs för en lyckad integration i skolan. I avslutningen (kap. 8) utvärderar jag undersökningen och ger förslag på vidare forskning.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med den här undersökningen är att *kartlägga vilka läromedel som används i undervisningen av svenska som andraspråk och att få fram vilken typ av läromedel som saknas i ämnet*. Utöver det är syftet att *beskriva vilka avsnitt ur läromedlen från Sverige som lärarna lokaliserar, det vill säga anpassar, till Finland*. Genom att intervjua lärare i svenska som andraspråk ger jag i avhandlingen en bild av hur undervisningen i ämnet ser ut i de finlandssvenska skolorna. Samtidigt presenterar jag de läromedel som lärarna använder sig av i sin undervisning. Utöver det här går jag igenom läroplaner för ämnet och tidigare

forskning på området. Med den här informationen som utgångspunkt lyfter jag fram hurdan material som saknas i undervisningen.

Läroämnet svenska som andraspråk och litteratur är för tillfället ett outforskat område i Finland, den tidigare forskningen har främst fokuserat på den svenska integrationsutbildningen för vuxna i Finland (Svenska för invandare, SFI). Flera undersökningar och rapporter som gjorts om SFI nämner kort behovet av finländska läromedel³, men då främst för målgruppen vuxna integrationselever. Därför finns det ett behov av den här typen av forskning. Samma sak kommer fram i invandrarkoordinator Liselott Sundbäcks rapport (2017:36) där hon efterlyser pro gradu-avhandlingar, forskningsprojekt och doktorsavhandlingar kring integration på svenska i Finland. Genom min studie försöker jag bidra till det här forskningsfältet och bygger min undersökning på följande frågor:

1. Vilka läromedel används för undervisningen i svenska som andraspråk?
2. Hurdan material saknas för undervisningen?
3. Hur och varför anpassas läromedlen från Sverige till finländska förhållanden?

1.3 Centrala begrepp

Integration innebär att en person som flyttar till Finland på olika sätt får kunskap om landet och färdigheter som behövs i det finländska samhället⁴. Integrationen består av inledande kartläggning, integrationsplan och integrationsutbildning. Integrationsutbildningen kan ske antingen på finska eller svenska.⁵ Med *svensk integration* avser man att det finns en struktur i samhället som stöder möjligheten att integreras på svenska. Den här strukturen syns i att myndigheter ger invandrare som kommer till Finland information om att integration på svenska. En

³ Se t.ex. Helander (2015:98) och Saatsi (2016:30).

⁴ Infopankki.fi <https://www.infopankki.fi/sv/livet-i-finland/som-invandrare-i-finland/integration-i-finland> Hämtad 19.2.2108

⁵ TE-tjänster http://www.te-tjanster.fi/te/sv/arbetssokande/stod_for_sysselsattning/integrationstjanster/kartlaggning/index.html Hämtad 19.2.2108

förutsättning för svensk integration är att det finns svenskspråkiga integrationsutbildningar och att barn till invandrare kan börja sin skolgång på svenska (antingen genom förberedande undervisning eller undervisning i svenska som andraspråk). (Sundbäck 2017:6)

Invandrare definieras som utlänningar som kommer att bo i Finland i över ett års tid, eller som bott i landet i över ett år (EMN-ordlistan, 2016). *Asylsökande* är personer som flyr sitt hemland till exempel på grund av krig eller förföljelse. Som *flykting* räknas personer som fått asyl i någon stat.⁶

Enligt SAOL avser *nyanländ* en person som nyligen fått asyl. Nyanländ är alltså en term som används för att beskriva både invandrare och flyktingar som nyligen kommit till Finland.

Svenska som andraspråk och litteratur är det ämne som invandrarelever som går i svensk skola läser i stället för lärokursen modersmål och litteratur. Elever som inte har svenska, finska eller samiska som modersmål kan välja svenska som andraspråk. Valet av lärokurs görs utgående från elevens kunskaper i svenska. Då avgör lärarna om elevens språkkunskaper räcker till för interaktion och arbete i skolans alla läroämnen. (Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014⁷) I den här avhandlingen kommer jag att hänvisa till svenska som andraspråk och litteratur med *svenska som andraspråk* och förkortningen S2. För mer information om svenska som andraspråk, se avsnitt 3.3.

Förberedande undervisning ordnas för invandrare som inte kan inleda sin skolgång på finska eller svenska. Målet med undervisningen är att eleven ska få den kunskap och de färdigheter som krävs för att hen ska kunna övergå till förskoleundervisning eller grundläggande utbildning. (Grunderna för läroplanen för den undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen 2015:7)

⁶ Inrikesministeriet <http://intermin.fi/sv/ansvarsomraden/migration/asylsokande-och-flyktingar> Hämtad 19.2.2018

⁷ Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739611?valittu=428782> Hämtad 5.4.2018

Undervisningen består främst av finska eller svenska som andraspråk (beroende på skolans språk). I den förberedande undervisningen ges i den mån det är möjligt också undervisning i elevens modersmål, övriga språk och övriga läroämnen. I hur stor utsträckning eleven får undervisning i de övriga ämnena regleras i elevens individuella studieprogram. (Grunderna för läroplanen för den undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen 2015:9–10) För mer information om den förberedande undervisningen, se avsnitt 3.2.

I mina intervjuer med lärare i svenska som andraspråk och litteratur har det kommit fram att begreppet *läromedel* är mycket brett och omfattar allt material som används i undervisningen. Lärarna i svenska som andraspråk använder läroböcker, appar, spel (brädspel och datorspel), material från webben, skönlitteratur, film, musik och hörförståelseövningar. Det är den här definitionen av läromedel som jag utgår från i min undersökning. Parallellt med begreppet läromedel använder jag begreppet *material*.

2 Tidigare forskning och bakgrund

I det här kapitlet presenterar jag sådana undersökningar och rapporter som gjorts om finlandssvenska läromedel och svensk integration i Finland. De här utgör en relevant bakgrund för min undersökning.

2.1 Läromedel i Finland

Det har gjorts en del undersökningar om finlandssvenska läromedel, men i dem har fokus ofta legat på läromedlens kvalitet, inte på användningen av läromedlen. Tom Wikmans doktorsavhandling *På spaning efter den goda läroboken* (2004) går igenom vilka kvaliteter läroböcker borde ha för att optimera elevens lärande. Centralt i undersökningen är hur lärobokstexterna borde se ut för att underlätta inläringen och vad man ska ta i beaktande då läromedel skrivs. Det är alltså främst tryckta läroböcker som behandlas, och läroböckerna behandlas dessutom på ett relativt allmänt plan utan att Wikman lyfter fram specifika läroämnen.

Marianne Peltomaa gav två år senare, 2006, ut boken *Vår lärobok*. I boken beskrivs bl.a. hur läroböcker skrivs. Dessutom kommenterar författaren Staffan Selanders undersökning⁸ om de finlandssvenska läromedlen. I Peltomaas bok tas inga enskilda läroämnen upp och det är igen den tryckta läroboken som behandlas.

Utbildningsstyrelsen publicerade 2011 läromedelsutredningen *Läromedelssituationen våren 2010 för de finlandssvenska grundskolorna och gymnasierna*. Utredningen har två delar. Den första delen behandlar tillgången på läromedel våren 2010 och andra delen ser närmare på användningen av läromedlen. Också i den här utredningen ligger fokus enbart på tryckta läromedel. Författaren Erik Geber utgår från att läromedlen inte alltid används som sådana,

⁸ Selander, Staffan (2006): Skolans blick och textens röst: om svenskspråkiga läromedel för den finlandssvenska grundskolan i Finland. Svenska kulturfonden.

utan att lärarna utvidgar materialet med t.ex. övningar, bilder, ljudband och material som lärarna producerar själva. Det här ”tilläggs materialet” är ändå inte något som utredningen fäster större uppmärksamhet vid. Syftet med utredningen är att se om de läromedel som erbjuds de finlandssvenska skolorna följer läroplanen och om de pedagogiskt och innehållsmässigt sett är uppdaterade. (Läromedelssituationen våren 2010 för de finlandssvenska grundskolorna och gymnasierna⁹ 2011:9)

Ämnet svenska som andraspråk nämns endast förbigående i Gebers undersökning. Geber betonar att ”avsaknaden av lämpliga läromedel i svenska som andraspråk i Finland borde diskuteras och åtgärdas”. I rapporten tas också frågan om användningen av läromedel från Sverige upp. Här konstaterar Geber ändå att en oanpassad användning av rikssvenska läromedel i finlandssvenska skolor inte är ändamålsenlig. Det här beror på att läroplanerna skiljer sig så mycket från varandra. (Läromedelssituationen våren 2010, 2011:11) Han lägger till att det är svårt att använda sig av de rikssvenska läromedlen i ämnet genom att det finns vissa samhälls- och kulturskillnader mellan länderna och invandrargrupperna (Läromedelssituationen våren 2010, 2011:21).

I samband med rapporter och undersökningar som gjorts om svensk integration i Finland har bristen på läromedel tagits upp, men ämnet har inte undersökts närmare. Läromedelsbristen för både integrationsutbildningen för vuxna och för läroämnet svenska som andraspråk nämns bl.a. i Helander (2015:98) och Saatsi (2016:30). Jag kan konstatera att den användningsfokusering jag har i min avhandling inte förekommit i de tidigare undersökningarna om finlandssvenska läromedel. Tidigare forskning har inte valt att låta användarna, dvs. lärarna eller eleverna, komma till tals och inte heller innefattat läromedel av olika slag, utan endast undersökt läroböcker.

⁹ Förkortat *Läromedelssituationen våren 2010*.

2.2 Svenskspråkig integration i Finland

År 2012 publicerade Tankesmedjan Magma tillsammans med huvudstadsregionens svenskspråkiga projekt Delaktig i Finland¹⁰ en rapport om den svenskspråkiga integrationsvägen *Via svenska – den svenskspråkiga integrationsvägen* (Creutz & Helander 2012). Rapporten undersöker invandrarnas kontakt med det finländska samhället i huvudstadsregionen och tar upp invandrarnas intresse för att integreras på svenska och vilka möjligheter och hinder det för med sig. Creutz och Helander koncentrerar sig på vuxna invandrares integration. Författarna behandlar bl.a. språkinläring, kontakt med myndigheter och det finlandssvenska sociala sammanhanget. (Creutz & Helander 2012:15). Undersökningen *Via svenska – den svenskspråkiga integrationsvägen* bygger på tre olika typer av data: registerdata som samlats in från organisationer inom den tredje sektorn och offentliga organisationer, enkätmaterial som samlats in av 1 000 invandrare som är bosatta i huvudstadsregionen och intervjuer med 21 personer i huvudstadsregionen som integrerats på svenska eller har haft ett intresse för svenskspråkig integration (Creutz & Helander 2012:16).

Rapporten *Via svenska – den svenskspråkiga integrationsvägen* (Creutz & Helander 2012) visar att det finns ett intresse bland invandrarna i huvudstadsregionen att bli tvåspråkiga och integreras på svenska. Personerna som intervjuats upplever att svenska är ett lättare språk att lära sig än finska. I och med att språkinläringen går snabbare på svenska upplever personerna att de inkluderas i samhället fortare. Creutz och Helander konstaterar i rapporten att det saknas svenskspråkiga integrationsutbildningar och att myndigheterna i Finland inte erbjuder tillräckligt med service på svenska. (Creutz & Helander 2012:134) I rapporten framkommer det att invandrarna känt sig välkomna i det finlandssvenska sammanhanget. Det de ändå efterlyser är mer information om den

¹⁰ Delaktig i Finland är ett projekt som pågick 2011–2013 och som bestod av ca 30 olika försöksprojekt kring integration i Finland, varav tre projekt berörde integration på svenska (Helander 2015:17). Ett av dessa projekt, Huvudstadregionens projekt, hade som syfte ”att utveckla svenskspråkiga integrationsvägar i huvudstadsregionen” (Creutz & Helander 2012:13).

svenska integrationsvägen och mer service på svenska (Creutz & Helander 2012:135).

Tiina Karoliina Teikari skrev 2015 en pro gradu-avhandling om integration på svenska i Finland, *Svenska som ett alternativt integrationsspråk - En empirisk studie om invandrare i Helsingforsregionen som integrerats på svenska*. Teikari utreder i avhandlingen vem som väljer svenska som integrationsspråk i huvudstadsregionen och varför, och koncentrerar sig på integrationsutbildningarna för vuxna. Hon tar också upp hur vardagen ser ut för dem som integrerats på svenska och om valet av svenska förorsakat några problem för personerna. (Teikari 2015:4)

Teikaris undersökning visar att de vanligaste orsakerna till att välja svensk integration är 1) att språket ligger närmare de språk som personerna redan behärskar och att de därmed snabbare kommer upp till den språknivå som finskt medborgarskap förutsätter och 2) arbetsrelaterade orsaker, bl.a. vill personerna ha möjlighet att söka jobb inom den offentliga förvaltningen, något som kräver kunskaper i både svenska och finska (Teikari 2015:46). Undersökningen visar också att informanterna lyckats hitta sammanhang där de har nytta av sina språkkunskaper i svenska (Teikari 2015:47). Teikaris avhandling visar att majoriteten av informanterna stött på problem på grund av sitt språkval. De har stött på negativa attityder både från myndigheters och ”vanliga” finländares sida. Informanterna upplever att det inte finns tillräckligt kunskap om att det är möjligt att integreras på svenska i Finland och att det inte heller ges tillräckligt med information om det här alternativet. Teikaris studie visar att informanterna upplever att man klarar sig på svenska, men att också andra språk behövs. Här nämns specifikt att också finskan behövs i huvudstadsregionen. (Teikari 2015:48)

Mika Helander gjorde 2015 en omfattande utredning om integration på svenska i Finland, *Kan vi stå till tjänst? Integration på svenska i Finland*, och tangerade då också undervisningen i svenska som andraspråk. Helander konstaterar i sin kartläggning att invandrarnas val av integrationsspråk på vissa orter påverkas av

den beredskap¹¹ som den grundläggande utbildningen har att ta emot elever med invandrarbakgrund. Helander nämner Pargas och Raseborg som exempel på kommuner där det finska utbildningsväsendet hade större beredskap att ta emot flyktningbarn än det svenska utbildningsväsendet och finska därför valdes som integrationsspråk. Därmed kan skolornas beredskap påverka valet av integrationsspråk inte bara för barnen, utan också för hela familjer.

I rapporten kommer Helander med förslag på åtgärder för att förbättra integrationen på svenska i Finland. (Helander 2015: 116) Han föreslår att kommunernas nuvarande beredskap att ta emot invandrarelever i skolorna ska utredas. Han framhåller vikten av att den svenskspråkiga grundläggande utbildningen ges beredskap att ta emot invandrarelever. Dessutom rekommenderar Helander att det ska utvecklas läromedel i svenska som andraspråk. (Helander 2015: 119) Helander menar nämligen att det inte går att använda läromedel från Sverige i undervisningen i finlandssvenska skolor. (Helander 2015: 98) Han lyfter också fram att en virtuell integrations- och inlärningsplattform kunde underlätta den svenska integrationen¹² (Helander 2015: 116).

Olli-Pekka Saatsi skrev 2016 en pro gradu-avhandling om integration på svenska i Finland, *Finns det inte finansiering, kan vi inte erbjuda det här - Integration av invandrare på svenska i Nyland ur svensklärarnas synvinkel*. I avhandlingen utreder Saatsi med hjälp av intervjuer med fyra lärare hur den svenska integrationen i Finland fungerar för vuxna. I centrum står lärarnas åsikter om integrationsarbetet och lärarnas förslag på hur arbetet kunde utvecklas. Lärarna som Saatsi har intervjuat arbetar alla med vuxenutbildning. I undersökningen kommer det fram att det inte finns några läromedel för SFI (svenska för invandrare) anpassat till finländska förhållanden. Lärarna som intervjuas i

¹¹ Beredskapen innefattar t.ex. behörighetsgivande utbildningar för lärare i S2 och nya läromedel för ämnet.

¹² År 2017–2018 publicerades webbplatsen Finland Swedish online som producerats av Helsingfors universitet. Läromedlet är en grundkurs i svenska för personer som nyligen flyttat till Finland. Det står inte explicit att målgruppen är vuxna, men webbplatsens uppbyggnad förutsätter att eleven kan studera på egen hand. (<https://finlandswedishonline.fi> Hämtad 13.4.2018)

avhandlingen efterlyser läromedel för SFI i Finland. I synnerhet mera digitalt material inläst på finlandssvenska skulle behövas, så att eleverna skulle få höra och lära sig det finlandssvenska uttalet. För tillfället har lärarna endast tillgång till inspelat material från Sverige. (Saatsi 2016:30) Läromedel som nämns i undersökningen är webbplatserna *kotisuomessa.fi* och *moodle.sfif.fi* och läromedlet *Aktivera din svenska!* på Västra Nylands folkhögskolas och Utbildningsstyrelsens webbsidor. Ett annat material som lärarna använder är *Kristliga folkhögskolans bokmaterial för svenska som andraspråk för finländska förhållanden*. Dessutom skapar lärarna eget material anpassat till studerandena. (Saatsi 2016:31).

Rapporten *Kan vi stå till tjänst?* visade att det fanns behov av att samordna det svenska integrationsarbetet. Det här genomfördes genom att Svenska kulturfonden, Svenska folkskolans vänner och stiftelsen Tre Smeder i ett år finansierade arbetet för en svensk invandrarkoordinator på Kommunförbundet. Då invandrarkoordinatören Liselott Sundbäck avslutade sitt år på Kommunförbundet skrev hon i sin tur en lägesrapport över den svenska integrationen *Är integrationsspråket individens, kommunens eller statens val?* (Sundbäck 2017). Slutrapporten är en kartläggning över det arbete Sundbäck gjort som invandrarkoordinator och därmed en lägesöversikt över nuläget för den svenskspråkiga integrationen. Fokus ligger på integration för vuxna, men läget i de finlandssvenska skolorna behandlas också kort.

Sundbäck (2017) har också åtgärdat en del av de punkter som Helander (2015) tar upp som bristfälliga i den svenska integrationen. Helander påpekar att den grundläggande utbildningens färdigheter att ta emot invandrarelever borde utvecklas, bl.a. genom behörighetsgivande utbildningar för lärare i svenska som andraspråk och nya läromedel för ämnet. Sundbäck har jobbat vidare på de här punkterna genom att ordna fortbildningar och nätverksträffar för lärare i svenska som andraspråk, bl.a. i samarbete med Folkhälsans projekt Mångkulturell Folkhälsa (Sundbäck 2017:19, 38–39). I rapporten konstaterar Sundbäck att undervisningsmaterialet i svenska som andraspråk är mycket begränsat inom den

grundläggande utbildningen. (Sundbäck 2017:13) Sundbäck konstaterar vidare att det finns behov av ett finlandssvenskt läromedel, eftersom lärarna för tillfället gör en stor del av materialet själva eller använder läromedel från Sverige.

Invandrarkoordinatorn har fört diskussioner med Bildningsalliansen¹³ och Utbildningsstyrelsen kring att utveckla ett finlandssvenskt undervisningsmaterial. (Sundbäck 2017:29) Sundbäck efterlyser ett nytt läromedel anpassat till den finlandssvenska kontexten, riktat till vuxna och analfabeter. (Sundbäck 2017:37) I Helanders rapport kom det också fram att kommunernas beredskap att ta emot invandrabarn borde utredas (Helander 2015: 97–98). Sundbäck har därför utrett situationen i Nyland (Sundbäck 2017:39).

Sundbäck presenterar i sin tur rekommendationer och åtgärdsförslag på hur den svenska integrationen ska utvecklas vidare. En målsättning som tas upp är att ”höja andelen personer som har svenska som integrationsspråk inom de svenska utbildningsenheterna, från grundläggande utbildning till högskolor”. Sundbäck menar här att Undervisnings- och kulturministeriet tillsammans med Utbildningsstyrelsen borde se till att alla svenska utbildningsenheter har förutsättningar att erbjuda svenska som andraspråk och förberedande undervisning åt invandrarelever. (Sundbäck 2017:37)

2.2.1 Mediediskussion om svensk integration (2014–2015)

Då invandrare kommer till Finland integreras de huvudsakligen på majoritetsspråket finska. Enligt 20 § i lagen om främjande av integration (1386/2010) har invandrare också rätt att integreras på svenska. Det här är trots det en fråga som väcker mycket debatt och åsikter. De beslut som fattas om integration på svenska i Finland påverkar i förlängningen möjligheten för invandrabarn att läsa svenska som andraspråk i skolan. Den diskussion som förs om svensk integration är alltså också relevant för ämnet svenska som andraspråk. År 2014 inleds en diskussion om invandrares rätt att integreras på svenska i

¹³ Bildningsalliansen är en samarbetsorganisation för svensk- och tvåspråkig fri bildning. Här ingår bl.a. folkhögskolor, arbetar- och medborgarinstitut och sommaruniversitet. (<https://www.bildningsalliansen.fi/sv/om/> Hämtat 25.4.2018)

Finland. Diskussionen tar ny fart 2015 i samband med flyktingkrisen. Därför redogör jag här för huvuddragen i mediediskussionen som fördes om svensk integration 2014–2015.

År 2014 uppmärksammas svensk integration i de finlandssvenska medierna då det kommer fram att arbets- och näringsbyrån i Esbo och Helsingfors gett negativa beslut åt invandrare som önskat få integreras på svenska. I en artikel i Hufvudstadsbladet (9.9.2014) berättar studerande vid Helsingfors Arbis integrationsutbildning att de inte är berättigade integrationsstöd som en följd av sitt val av integrationskurs. (Suni 2014¹⁴)

Svenska Yle intervjuade följande dag (10.9.2014) en av integrationsstuderandena, Alexandr¹⁵, som kommit till Finland som politisk flykting 2013 och som önskade integreras på svenska. Det visade sig att arbets- och näringsbyrån i Esbo inte godkände att Alexandr studerar svenska som en del av sin integrationsplan. Orsaken till det negativa beslutet om integration på svenska uppgavs vara att möjligheterna att få jobb på svenska är mycket små. (Bruun 2014¹⁶)

Det negativa beslutet om möjligheten till integration på svenska kommenterades samma dag (10.9.2014, Svenska Yle) av invandrarkoordinatorn Ann-Jolin Grüne vid Helsingfors Arbis. Hon uppfattar att beslutet vittnar om en felaktig syn på svenskan i Finland. ”Grüne tycker att man på NTM-centralen fattar beslut utgående från en felaktig syn på svenskans ställning i vårt samhälle, och skapar dessutom onödiga hinder i integrationen av nya finländare.” (Urho 2014¹⁷)

Fallet uppmärksammades också av justitieminister Anna-Maja Henriksson. Hon förvånas över Esbo arbets- och näringsbyrås beslut att inte understöda en

¹⁴ Suni, Annakaisa (2014) <http://gamla.hbl.fi/nyheter/2014-09-09/653961/invandrare-far-inte-lara-sig-svenska> Hämtad 26.4.2016

¹⁵ Personen vill inte uppges sitt efternamn i artikeln.

¹⁶ Bruun, Carina (2014) <http://svenska.yle.fi/artikel/2014/09/10/alexandr-far-inte-lara-sig-svenska> Hämtad 26.4.2016

¹⁷ Urho, Ted (2014) <http://svenska.yle.fi/artikel/2014/09/10/finland-ska-vara-tvasprakigt-ocksaa-invandrare> Hämtad 26.4.2016

integrationsplan med svenska som integrationsspråk. Henriksson betonar att det beslutet inte är fattat i linje med regeringens målsättningar: ”Regeringen har varit tydlig med att invandrare skall få uppgifter om att landet är tvåspråkigt. Det är myndigheternas sak att berätta om det. Man skall om man själv vill få en möjlighet att lära sig svenska, och därför är jag förvånad över det som nu har kommit fram.” (von Alfthan 2014¹⁸)

I november 2014 utlovade arbetsminister Lauri Ihalainen bättre möjligheter för invandrare att integrera sig på svenska. Det här skulle bland annat ske genom en uppdatering av Arbets- och näringsministeriets instruktioner om hur integrationslagen ska tillämpas.¹⁹

Antalet asylsökande var 3 651 år 2014 (Europeiska migrationsnätverket 2014:27) för att följande år (2015) stiga till 32 477²⁰. Den här ökningen var en följd av flyktingkrisen. I och med det stora antalet asylsökande 2015 aktualiserades igen frågan om rätten till integration på svenska. Diskussionen fördes i stor utsträckning i Hufvudstadsbladet och på Svenska Yles webbplats. I diskussionen står främst rätten att integreras på svenska i fokus, men också barns rätt att få förberedande undervisning på svenska eller läsa svenska som andraspråk tas upp.

Den 2 oktober 2015 skrev både professor Jan Sundberg²¹ och språketare Leif Höckerstedt²² insändare i Hufvudstadsbladet om flyktingarnas språkval. De argumenterar båda för flyktingarnas rätt att integreras på svenska bl.a. med att språkvalet öppnar för en arbetsmarknad i hela Norden. Både Sundberg och Höckerstedt tar också upp att svensk integration för med sig många fördelar för finlandssvenskarna som minoritet.

¹⁸ von Alfthan, Helena (2014) <http://svenska.yle.fi/artikel/2014/09/10/anna-maja-henriksson-invandrare-borde-fa-lara-sig-svenska> Hämtad 26.4.2016

¹⁹FNB (2014) <http://gamla.hbl.fi/nyheter/2014-11-05/678056/bättre-integration-pa-svenska> Hämtad 27.4.2016

²⁰ Migrationsverket <http://statistik.migri.fi/#applications/23330/49?start=540&end=551> Hämtad 15.4.2018

²¹ Sundberg, Jan (2015), Flyktingarnas språkval en ödesfråga för Svenskfinland (Hufvudstadsbladet 2 oktober 2015)

²² Höckerstedt, Leif (2015), Invandra på svenska! (Hufvudstadsbladet 2 oktober 2015)

I diskussionen på Hufvudstadsbladets insändarsidor deltar också Jessica Lerche, verksamhetsledare på Luckan (den 13 oktober 2015). Lerche redogör för det integrationsarbete som utförs på svenska idag och efterlyser ett tätare samarbete mellan tredje sektorn och offentliga sektorn och menar att det behövs då antalet asylsökande ökat så drastiskt.²³

Alla inlägg som görs i diskussionen försvarar ändå inte invandrarnas rätt att välja svensk integration. Den 16 oktober 2015 skriver enhetschef för Västra Nylands invandrartjänst Maj Estlander ett inlägg om problemen med svensk integration.

Dessa människor [flyktingarna] förstår ännu inte under sina första veckor i landet vad det egentligen i praktiken betyder om man väljer det ena eller andra språket. Har vi rätt att välja för dem? Har vi rätt att göra dem till en minoritet i minoriteten, att välja att de tvingas lära sig två nya språk i stället för ett?

Maj Estlander (2015)

Estlander föreslår att integrationen skulle ske på finska och att svenskan skulle komma in i bilden först då personen bott i Finland en tid och förstår hur samhället fungerar. Hon poängterar också att invandrarens helhetssituation, resurser och egna önskemål beaktas i språkvalet.²⁴

I samband med att rätten att integreras på svenska diskuterades tog Utbildningsnämnden i Helsingfors upp barns rätt att gå i grundskola och integreras på antingen finska eller svenska. I en artikel i Hufvudstadsbladet (29.11.2015) konstaterade Niclas Grönholm, linjedirektör för svensk utbildning, att det utreds om Helsingfors stad borde satsa på att erbjuda förberedande undervisning på svenska²⁵. Samma dag intervjuades Sara Razai, som vid den

²³ Lerche, Jessica (2015), Luckan integrerar på svenska (Hufvudstadsbladet 13 oktober 2015)

²⁴ Estlander, Maj (2015), Helheten, önskemål och resurser beaktas i språkvalet (Hufvudstadsbladet, 16 oktober 2015)

²⁵ Bäck, Jenny (2015a), <http://gamla.hbl.fi/lokalt/2015-11-29/780320/helsingfors-utreder-skola-pa-svenska-invandrarbarn> Hämtad 15.11.2017

tidpunkten var Helsingfors stads enda lärare i svenska som andraspråk. Razai beskriver sin arbetsvardag då hon fördelar sin tid på nio olika skolor och 20–25 elever. I artikeln berättar Razai också varför de här barnen går i svensk skola: ”Sedan finns det de som börjat integreras på svenska i Österbotten eller i Sverige, barn från nordiska familjer och barn vars invandrade föräldrar av en eller annan anledning valt svenska som skolspråk. Det kan finnas en anknytning till svenska språket, Sverige eller Svenskfinland, även om svenskan inte är hemspråk.”²⁶

En utförligare översikt och analys av mediedebatten kring svensk integration i Finland har gjorts av Mika Helander (*Kan vi stå till tjänst?* 2015:33–40) och Jenna Rimpiläinen (pro gradu-avhandling *En studie av mediediskussionen om integration av invandrare på svenska i Finland 2014 – 2017*). Rimpiläinen ser i sin pro gradu-avhandling bland annat på hur mediedebatten förändrats från 2014 till 2017. Hon ser att det skett en förändring i debatten. Diskussionen har gått från att fokusera på motsättningar mellan individen och myndigheterna till att fokusera på enskilda invandrares erfarenheter av integration på svenska. (Rimpiläinen 2017:65–66)

²⁶ Bäck, Jenny (2015b), <http://gamla.hbl.fi/lokalt/2015-11-29/780321/hon-ar-ett-stod-pa-svenska-invandrarbarn> Hämtad 15.11.2017

3 Integration i svenskspråkiga skolor

I det här kapitlet presenterar jag hur integrationen i de svenskspråkiga skolorna ser ut. I avsnitt 3.1 ger jag en överblick över hur antalet elever i svenska som andraspråk ökat under de senaste åren. I avsnitt 3.2 och 3.3 presenterar jag närmare den förberedande undervisningen och ämnet svenska som andraspråk. Efter det beskriver jag hur ämnet S2 utvecklats i den nationella läroplanen 1994–2015 (3.4). I avsnitt 3.5 ger jag en bild av hur undervisningen i S2 ordnas i skolorna, och därefter (3.6) presenterar jag de läromedel som producerats för ämnet i Finland. Kapitlet avslutas med en lägesöversikt över lärarutbildningen i svenska som andraspråk (3.7). I samma avsnitt ser jag närmare på hur lärarutbildningen i ämnet är organiserad i Sverige.

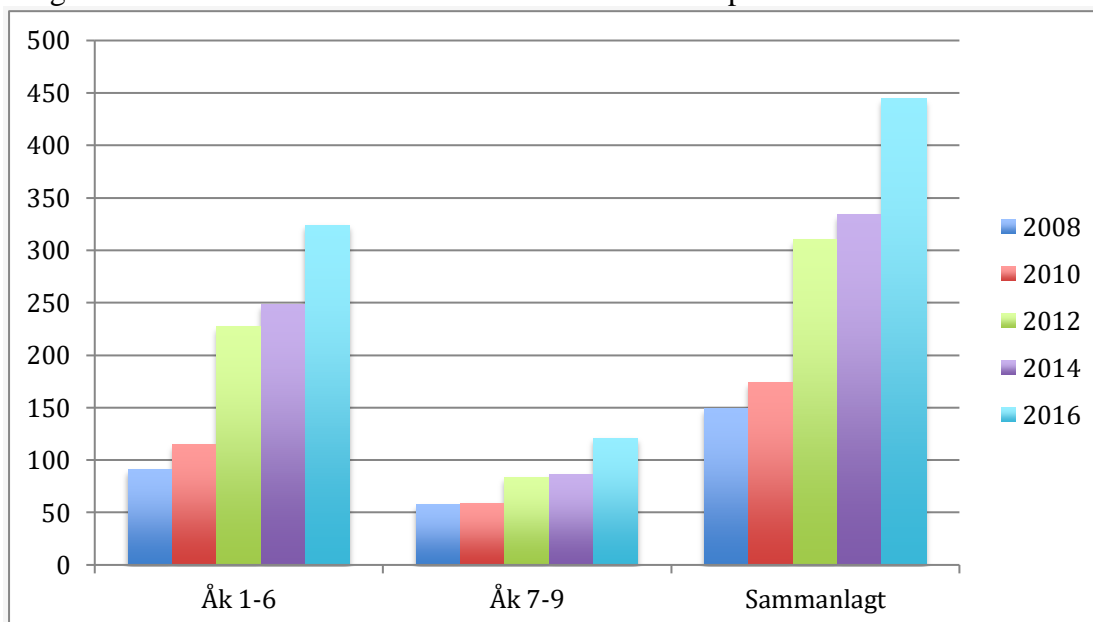
3.1 Statistik över elever i svenska som andraspråk

Allt fler som inleder sin skolgång i Finland har ett annat modersmål än svenska eller finska. Då antalet elever med en annan språklig bakgrund än svenska och finska blir större ökar samtidigt behovet av undervisning i svenska och finska som andraspråk. Sammanlagt är det ca 6 % av det totala antalet elever som läser finska eller svenska som andraspråk (6,1% av eleverna i årskurs²⁷ 1–6 och 5,2% av eleverna i årskurs 7–9). Inom den svenskspråkiga grundläggande utbildningen är motsvarande siffra 1,3 % (2016; 445 elever av totalt 33 369 elever). Antalet elever som läser svenska som andraspråk är litet och därför kan de procentuella skillnaderna variera från år till år. Variationen beror på att antalet nyanlända i svensk- och tvåspråkiga kommuner varierar från år till år. I de svenskspråkiga skolorna läste 445 elever svenska som andraspråk år 2016 (324 elever i åk 1–6,

²⁷ I fortsättningen hänvisar jag till ordet årskurs med förkortningen *åk*.

121 elever i åk 7–9). De flesta av eleverna som läser svenska som andraspråk, 362 av 445, går i skola i Österbotten.²⁸

Diagram 1. Antalet elever som läser svenska som andraspråk år 2008–2016.

Hämtad från *Lägesöversikt över den svenskspråkiga utbildningen* (2017)²⁹.

Som det framgår av diagrammet har antalet elever som läser svenska som andraspråk ökat stadigt under de tio senaste åren, de största ökningarna har skett 2012 och 2016. Det totala antalet S2-elever är genomgående högre i åk 1–6 än i åk 7–9. Det mindre antalet S2-elever i åk 7–9 kan delvis bero på att eleverna läst ämnet i åk 1–6 och kan flytta över till modersmålsundervisningen då de börjar i åk 7.

²⁸ Lägesöversikt över den svenskspråkiga utbildningen (2017)
http://www.oph.fi/den_grundläggande_utbildningen/den_svenskspråkiga_skolans_sardrag/elevernas_språkliga_bakgrund/svenska_och_finska_som_andrasprak Hämtad 11.1.2018

²⁹ Lägesöversikt över den svenskspråkiga utbildningen (2017)
http://www.oph.fi/den_grundläggande_utbildningen/den_svenskspråkiga_skolans_sardrag/elevnas_språkliga_bakgrund/svenska_och_finska_som_andrasprak Hämtad 11.1.2018

För gymnasiets del finns det inte att tillgå motsvarande statistik. Därför har jag i stället sett på antalet elever som skrivit svenska som andraspråk i studentskrivningarna 2009–2017. Antalet elever som skrivit provet torde i stort sett motsvara antalet elever som läst ämnet svenska som andraspråk.

Diagram 2. Antalet studerande i gymnasiet som skrivit svenska som andraspråk i studentexamen.

Hämtad från Studentexamensnämnden (2018)³⁰.

Som det framgår av Diagram 2 är antalet S2-studerande i gymnasiet betydligt lägre än i grundskolan. Det mindre antalet elever kan både bero på att studerandena då de inleder sina gymnasiestudier har en så hög nivå i svenska att de kan delta i modersmålsundervisningen och skriva modersmålsprovet i studentskrivningarna och på att studerandena valt att inleda studier vid en yrkesskola i stället för ett gymnasium. Precis som i grundskolan (se Diagram 1) kan man se att trenden från och med 2011 är att antalet elever i svenska som andraspråk ökar, om än med större kast från år till år än i grundskolan.

³⁰ Studentexamensnämnden (2018)

https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/stat/SS2018A2009T2010.pdf

Hämtat 12.4.2018

I rapporten *Nytt språk ny kultur – Undervisning och handledning av elever med invandrabakgrund* utgiven av Utbildningsstyrelsen 2015 poängteras att trots att andelen elever med annan språkbakgrund är förhållandevis liten ska den beaktas av skolan och undervisningssystemet. För att undervisningen ska vara jämlik för alla elever, oavsett språklig och kulturell bakgrund, är det nödvändigt att skolorna planerar optimala undervisningsarrangemang och pedagogiska lösningar för elever med invandrabakgrund. Skolans insats är mycket viktig för att eleverna ska integreras i det finländska samhället. (Nytt språk ny kultur 2015: 6–7)

Målet för utbildningen av elever med invandrabakgrund är att eleverna ska få beredskap att fungera som jämbördiga medlemmar i det finländska samhället. Alla barn och ungdomar i läropliktsåldern (7–17 år) som är varaktigt bosatta i Finland har rätt till grundläggande utbildning. Utbildningen för elever med invandrabakgrund följer läroplansgrunderna, men beaktar också elevernas bakgrund och utgångsläge (t.ex. modersmål, kultur, orsaken till flytten och längden på vistelsen i Finland). (Nytt språk ny kultur 2015:7)

3.2 Förberedande undervisning

Förberedande undervisning innebär undervisning som förbereder eleven för den grundläggande utbildningen. Personer med invandrabakgrund som är i förskoleåldern och läropliktsåldern (6–17 år) kan få förberedande undervisning i svenska om deras språknivå inte räcker till för att klara av ordinarieundervisningen i den grundläggande utbildningen. Både elever som nyligen anlänt till Finland och elever med invandrabakgrund födda i Finland kan delta i den förberedande undervisningen. (Nytt språk ny kultur 2015:10)

Undervisningen ger en grund för skolgången och har också som syfte att integrera personerna i det finländska samhället. Undervisningen ska dessutom stödja elevens eget modersmål och kultur. För alla som deltar i den förberedande undervisningen görs det upp ett individuellt studieprogram. Målen i studieprogrammet bestäms utgående från elevens språkkunskaper i svenska eller

finska och elevens tidigare skolgång. Förberedande undervisning kan ges åt en grupp elever eller ordnas för endast en elev. Parallellt med den förberedande undervisningens integreras eleverna småningom i förskoleundervisning eller den grundläggande utbildning som motsvarar elevernas ålder och studieprogram. (Grunderna för läroplanen för den undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen 2015:7)

Den förberedande undervisningen består av undervisning i svenska eller finska som andraspråk och litteratur (beroende på skolspråket), elevens modersmål, övriga språk och övriga läroämnen. I den förberedande undervisningen koncentrerar man sig främst på svenska/finska som andraspråk och litteratur och målet är att ge eleven så goda språkkunskaper att hen kan flytta över till den grundläggande undervisningen. Undervisning i elevens eget modersmål ges i den mån det är möjligt för att stärka elevens språk och kulturella identitet, och för att skapa bättre förutsättningar för eleven att lära sig svenska eller finska. Undervisning i övriga läroämnen ges enligt en tillämpad version av undervisningsmålen och innehållet för den grundläggande utbildningen. Här är stöd på elevens modersmål centralt då man ställer upp målen för undervisningen. Genom att ta in elevens modersmål i undervisningen kan eleven avancera i ämnesstudierna oberoende av språkkunskaperna i svenska eller finska. (Grunderna för läroplanen för den undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen 2015:9–11)

Invandrarkoordinator Liselott Sundbäck kartlade 2016 den svenska integrationen i Finland (se avsnitt 2.2). Relevant för den här undersökningen är att Sundbäck gjort en sammanställning över integrationsutbildningar för vuxna och svenska grupper för förberedande undervisning till grundläggande utbildning 2015–2016. När det gäller förberedande undervisning handlar det om 12 klasser. (Sundbäck 2017:20) Alla kommuner erbjuder ändå inte förberedande undervisning i svenska, utan i en del kommuner inleder eleverna direkt med svenska som andraspråk. Det här innebär att det finns skillnader i språknivån bland dem som inleder sina

studier i svenska som andraspråk, en del är nybörjare medan andra redan har grundläggande kunskaper.

3.3 Ämnet svenska som andraspråk och litteratur

Enligt 8 § 2 mom. i statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (422/2012) är svenska eller finska som andraspråk den lärokurs invandrare kan undervisas i stället för modersmål och litteratur. Enligt förordningen får eleverna andraspråksundervisning helt eller delvis. Det innebär att det finns flera olika sätt att ordna undervisningen på och att undervisningen anpassas efter elevens individuella behov. Svenska som andraspråk erbjuds elever och studerande genom hela skolgången, från årskurs ett till gymnasiet (Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 och Grunderna för gymnasiets läroplan 2015³¹).

Orsaken till att studera svenska som andraspråk är främst att nivån på språkkunskaperna i svenska kräver det, inte t.ex. elevens födelseland, medborgarskap, modersmål eller uppehållstid i Finland. Om elevens modersmål inte är svenska, finska eller samiska kan hen studera enligt lärokursen svenska som andraspråk och litteratur. Det är de lärare som undervisar eleven som avgör om eleven har behov av att studera svenska som andraspråk, och vårdnadshavarna fattar sedan beslut om valet av lärokurs. (Nytt språk ny kultur 2015: 34–35) Då behovet av ämnet svenska som andraspråk kartläggs ser man på om elevens språkfärdigheter inom ett eller flera områden räcker till för att klara av att delta i den dagliga interaktionen och det dagliga skolarbetet och om elevens

³¹ Grunderna för gymnasiets läroplan 2015

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/lukio/1372910/oppiaine/1392312> Hämtad 20.1.2018 och Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739611?valittu=428780> Hämtad 20.1.2018

språkkunskap räcker till för lärokursen svenska och litteratur (Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, Svenska som andraspråk och litteratur³²).

Svenska som andraspråk skiljer sig från studier i främmande språk i och med att eleven bor och studerar i målspråkslandet, det vill säga språket de studerar, svenska, talas i samhället omkring eleven. Ämnet skiljer sig också från undervisningen i svenska som andra inhemska språk i finska skolor i och med att målet är att integrera eleven i det finländska samhället och att eleven ska avlägga sin skolgång på svenska. (Nytt språk ny kultur 2015: 35) Undervisningen har mycket gemensamt med lärokursen svenska och litteratur. Målen för och innehållet i båda lärokurserna består av följande fyra områden: att kommunicera, att tolka texter, att producera texter och att uppnå en förmåga att förstå språk, litteratur och kultur. Svenska som andraspråk har dessutom som mål att använda språket som stöd för allt lärande.³³ Här syftar man i läroplanen på att allt lärande bygger på språk och på att målet med svenska som andraspråk är att uppnå en språknivå som gör det möjligt för eleven att klara av skolgången, fortsatta studier och integreringen i samhället på svenska.³⁴ Eftersom målgrupperna och syftena för lärokurserna ändå skiljer sig från varandra utformas undervisningen naturligtvis på olika sätt. Om en elev ska ansöka om medborgarskap kan hen genom att ha avlagt hela lärokursen i svenska som andraspråk inom den grundläggande utbildningen visa att hen har tillräckliga språkkunskaper. (Nytt språk ny kultur 2015: 36–37)

³² Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739611?valittu=428780> Hämtad 20.1.2017

³³ Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, Svenska och litteratur
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739610?valittu=428781> Hämtad 12.4.2018

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, Svenska som andraspråk och litteratur
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739611?valittu=428781> Hämtad 12.4.2018

³⁴ För en närmare beskrivning av läroplanen, se avsnitt 3.4.

3.4 Ämnets utveckling i den finländska läroplanen

Svenska som andraspråk nämns första gången i grundskolans läroplan år 1994 (Grunderna för grundskolans läroplan 1994:66–68). Läroämnet är placerat under rubriken ”Det andra inhemska språket” och jämföras med undervisningen i finska i svenskspråkiga skolor. I läroplanen konstateras det att invandrareleverna kan börja i den finländska skolan vid olika åldrar och att man därför valt att inte ta upp skilda mål för lågstadiet och högstadiet. I stället koncentrerar man sig på elevernas framsteg i studierna. (Grunderna för grundskolans läroplan 1994:66)

I motsvarande läroplan för gymnasiet tas inte ämnet svenska som andraspråk upp. Det enda ämne som kan tänkas vara relevant för invandrarelever i gymnasiet är ”Förstärkt modersmålsundervisning för tvåspråkiga elever” (Grunderna för gymnasiets läroplan 1994:45). Under ämnesbeskrivningen står det bl.a.: ”Elever som talar svenska endast i skolan har ännu större behov än de enspråkiga att aktivt använda skolspråket. Det är bäst om de i små grupper får ägna sig åt kunskapssökande och språkskapande aktiviteter inom många olika områden.” (Grunderna för gymnasiets läroplan 1994:45) Också i Grunderna för grundskolans läroplan beskrivs undervisningen för tvåspråkiga elever (Grunderna för grundskolans läroplan 1994:47). Här preciseras det dessutom att bedömningen för den förstärkta modersmålsundervisningen ska följa den ordinarie modersmålsundervisningens kriterier. Det betyder att invandrarelevernas språknivå inte beaktas i bedömningen. Både för grundskolans och gymnasiets del är den här ämnesbeskrivningen en del av ämnet modersmål. Därmed utgår jag från att man med tvåspråkig här avser elever med både svenska och finska som modersmål och inte elever med andra modersmål.

I följande läroplan för åk 1–9 (2004) har ämnet svenska som andraspråk fått en ny plats och placeras nu tillsammans med modersmål och litteratur. Målen för lärokursen skiljer sig ändå från målen för modersmål och litteratur i och med att eleven ska lära sig svenska och småningom nå samma språknivå som eleverna

som talar svenska som modersmål. I läroplanen listas också en mängd teman som eleven ska lära sig kommunicera om (t.ex. familj, årstider, lektioner och fritid). Här ska både muntlig och skriftlig kommunikation övas. Det poängteras att eleven ska lära sig ord och begrepp som behövs i olika läroämnena. Språkets struktur, t.ex. ordklasser, ordböjning och meningsbyggnad, ska också ingå i undervisningen. Till undervisningen hör dessutom litteratur och mediekunskap. (Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004:94–96) Ämnet har alltså i den här läroplanen en betydligt mer strukturerad beskrivning och innehållet för undervisningen specificeras på ett annat sätt än i läroplanen från 1994.

I gymnasiets läroplan från 2003 ingår svenska som andraspråk som ett eget ämne, det här är alltså första gången ämnet explicit finns med i gymnasiets läroplan. Läroämnet har sex obligatoriska kurser och tre fördjupade kurser. Bland målen för läroämnet nämns att fördjupa sina kunskaper i svenska och få insikter i det finländska samhället och den svenska och tvåspråkiga kulturen. Ser man på kurserna i ämnet innehåller de dels drag av kurser modersmål och litteratur, dels av kurser i främmande språk. Som exempel på en kurs med modersmålsdrag kan *kurs 5 Att tolka och skriva texter* nämnas. I den ska de studerande bl.a. lära sig analysera dikter och prosa för att sedan skriva en uppsats eller recension. Ser man sedan på t.ex. *kurs 1 Grunderna stabiliseras* ser innehållet mer ut som kurserna i främmande språk. I kurs 1 ska man t.ex. lära sig att tillfredsställande använda standardsvenska i tal- och skrift och gå igenom svenskans ljud- och frasbyggnad. (Grunderna för gymnasiets läroplan 2003: 64–65, 67)

Den nyaste läroplanen för grundskolan är från 2014. Nytt för den här läroplanen är att läroämnet nu heter *svenska som andraspråk och litteratur*. Trots att ämnet innehållit litteraturelement tidigare har det inte synats i namnet. I grundskolans läroplan ser beskrivningen av ämnet lika ut som för svenska och litteratur³⁵. Det är endast i målen för undervisningen som det finns skillnader mellan ämnena. Målen är uppbyggda på samma delområden (att kommunicera, tolka texter,

³⁵ Svenska och litteratur motsvarar modersmål och litteratur i de andra läroplanerna. Läroämnet byter alltså namn i läroplanen 2014.

producera texter och förstå språk, litteratur och kultur)³⁶. I läroplanen för svenska som andraspråk ingår ytterligare ett delområde: att använda språket som stöd för allt lärande. I den punkten lyfts genom hela grundskolan fram att elevernas modersmål ska fungera som stöd för lärandet och att de ska lära sig central vokabulär från olika läroämnen. Innehållet i delområdena skiljer sig mellan svenska och litteratur och svenska som andraspråk och litteratur. I åk 3–6 ska eleverna i svenska och litteratur t.ex. lära sig producera fiktiva texter och faktatexter multimodalt och jobba med processkrivning³⁷. I samma årskurs ska eleverna i svenska som andraspråk öva sig på att skriva flytande och producera och behandla texter utgående från respons³⁸. I motsats till läroplanen från 2004 nämns här inga specifika ämnesområden som eleven behöver lära sig kommunicera om.

Precis som i gymnasiets läroplan från 2003 finns det i den nyaste läroplanen från 2015 sex obligatoriska kurser och tre fördjupade kurser i svenska som andraspråk. I varje kurs behandlas, på samma sätt som i grundskolan, områdena ”läsning, skrivande, tal, kommunikation, språk, texter, litteratur och mediekunskap”.³⁹ Jämfört med läroplanen från 2003 har kurserna utvecklats så att de mer påminner om kurser i läroämnet svenska och litteratur än kurser i ett främmande språk.

³⁶ Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, Svenska och litteratur

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739610?valittu=428781> Hämtad 12.4.2018

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, Svenska som andraspråk och litteratur

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739611?valittu=428781> Hämtad 12.4.2018

³⁷ Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014, Svenska som andraspråk och litteratur

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739610?valittu=428781> Hämtad 12.4.2018

³⁸ Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2015

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739611?valittu=428781> Hämtad 12.4.2018

³⁹ Grunderna för gymnasiets läroplan 2015

<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/lukio/1372910/oppiaine/1392312> Hämtat 20.1.2018

Svenska som andraspråk har därmed gått från att 1994 vara underställt ”Det andra inhemska språket” till att idag ha en egen utarbetad och strukturerad läroplan under rubriken ”Modersmål och litteratur”. Ämnet har genomgått stora förändringar under de 20 senaste åren och utvecklats till ett ämne som stöder elevens skolgång på svenska och integrationen i Finland.

3.5 Undervisningsarrangemang

Undervisningen i svenska som andraspråk kan arrangeras på flera olika sätt. Eleverna kan få undervisning i separata grupper, dvs. separat från dem som följer lärokursen svenska och litteratur. Ofta deltar eleverna ändå delvis i undervisningen i svenska och litteratur, men följer samtidigt lärokursen för svenska som andraspråk och får därmed differentierad undervisning. I samma undervisningsgrupp kan det finnas elever som bedöms enligt olika lärokurser. I de fall eleven deltar både i undervisningen i svenska som andraspråk och svenska och litteratur ska lärarna i respektive ämne samarbeta och komma överens om vilket stoff som ska behandlas i vilken undervisning. Då undervisningen sköts av flera olika lärare är det också lärarna tillsammans som har hand om bedömningen. (Utbildningsstyrelsen 2015:37–38)

Utgångspunkten för valet av arrangemang är elevens kunskaper i svenska, men också elevens bakgrund, färdigheter och förutsättningar påverkar utformningen av undervisningen. Eftersom antalet elever som studerar svenska som andraspråk är relativt litet (1,3 % år 2016; 445 elever av totalt 33 369 elever⁴⁰) kan undervisningen sällan följa en åldersindelning. Grupperna i svenska som andraspråk kan vara mycket heterogena både i fråga om språkkunskaper och ålder. Också antalet elever kan variera. Ibland blir det fråga om

⁴⁰ Lägesöversikt över den svenskspråkiga utbildningen (2017)
http://www.oph.fi/den_grundläggande_utbildningen/den_svenskspråkiga_skolans_sardrag/elevernas_språkliga_bakgrund/svenska_och_finska_som_andrasprak Hämtad 11.1.2018

privatundervisning för en enskild elev, medan det i andra fall finns tillräckligt många elever för att bilda en mindre grupp. (Nytt språk ny kultur 2015:37–38 och Razai 2017)

I många fall jobbar läraren i svenska som andraspråk i flera olika skolor. Som exempel kan nämnas Helsingfors där det finns två lärare i svenska som andraspråk. De jobbar i 14 olika skolor, alltså sju skolor per lärare. Det här innebär att lärarna träffar en del av sina elever endast en gång i veckan. Särskilt i de lägre årskurserna (1–6) diskuterar S2-läraren med klassläraren om elevens utmaningar och framsteg och jobbar under lektionen i svenska som andraspråk utgående från det. Har eleven t.ex. haft svårt att hänga med under historielektionerna satsar S2-läraren den veckan på att gå igenom ämnesområdet på lektionen. Det kan då vara fråga om att förklara stoffet med andra ord, använda hjälpmedel som bilder och filmklipp, gå igenom svåra ord i läroboken eller läsa en lättläst version av lärobokstexten. Eftersom ett av målen med svenska som andraspråk är att eleven ska lära sig skolspråket blir det S2-lärarens uppgift att förklara stoffet i alla läroämnen. Språket är alltså en central del av undervisningen, men ämnesområdena varierar. (Razai 2017) Här är det ändå viktigt att tillägga att undervisningen i svenska som andraspråk inte är stöd- eller specialundervisning, utan endast en lärokurs med andra utgångspunkter och syften än svenska och litteratur (Utbildningsstyrelsen 2015:34). Närmare beskrivningar av undervisningsarrangemangen tas upp i analysen (kapitel 6).

3.6 Läromedel i svenska som andraspråk i Finland

Undervisningen i svenska som andraspråk kan alltså se ut på flera olika sätt, allt från privatundervisning till differentierad undervisning i lärokursen svenska och litteratur. På grund av det här varierar behovet av läromedel. Det finns för tillfället ett enda finlandssvenskt läromedel som uttryckligen är till för ämnet svenska som andraspråk, *Nudlar och pannkaka* (Utbildningsstyrelsen). Boken riktar sig till årskurs 3–6. I läroboken tas förutom svenska språket också upp bl.a. finlandssvensk kultur och Finlands geografi. Läromedlet är ändå inte heltäckande,

inte minst för att målgruppen endast är åk 3–6, och därför använder lärare i svenska som andraspråk också mycket annat material.

Utbildningsstyrelsen svarar också för webbplatsen *kotisuomessa.fi*. På webbplatsen kan man lära sig finska och svenska. Materialet är indelat i tre nivåer där nivå 1 behandlar t.ex. hälsningsfraser och veckodagar, nivå 2 historia och högtider och nivå 3 går in på massmedier i Svenskfinland och på det politiska systemet. På webbplatsen finns bl.a. texter, hörförståelseövningar och skrivuppgifter. Målgruppen för materialet är personer som vill lära sig svenska i Finland och begränsar sig inte till en viss åldersgrupp.

3.7 Lärare i svenska som andraspråk

Kraven för behörighet för ämneslärare bestäms i 5 § i förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (1998/986). En behörig ämneslärare ska ha avlagt högre högskoleexamen, slutfört minst 60 studiepoäng i undervisningsämnet och slutfört minst 60 studiepoäng pedagogiska studier för lärare. För tillfället går det ändå inte att studera svenska som andraspråk i Finland och därmed saknar lärarna studier i sitt undervisningsämne. Enligt nuvarande bestämmelser är därför modersmålslärare⁴¹ behöriga att undervisa i svenska som andraspråk. Enligt Katri Kuukka⁴², undervisningsråd vid Utbildningsstyrelsen, är det en fördel om läraren studerat pedagogiska studier enligt S2, men det är inte ett krav (Kuukka 2018). De flesta av mina informanter är i grunden modersmålslärare och har alltså studerat svenska, men inte ur ett flerspråkighetsperspektiv. I ämneslärarutbildningen för modersmålslärare vid Åbo Akademi ingår en praktikperiod (2 av totalt 19 veckor, Modul 2⁴³) med fokus på svenska som andraspråk.

⁴¹ Ämnet modersmål och litteratur byter i läroplanen 2014 namn till svenska och litteratur. Trots det används fortfarande titeln modersmålslärare för lärarna som undervisar i ämnet. (Pamela Granskog, undervisningsråd i modersmål och litteratur vid Utbildningsstyrelsen, 2018)

⁴² Katri Kuukka är undervisningsråd vid Utbildningsstyrelsen (Allmänbildande utbildning och småbarnspedagogik/Fritt bildningsarbete och utbildning för kulturella minoriteter).

⁴³ Schema för ämneslärare i modersmål och litteratur HU/ÅA, vårterminen 2016.

I Mika Helanders utredning, *Kan vi stå till tjänst? Integration på svenska i Finland*, om svensk integration (2015) tangeras också undervisningen i svenska som andraspråk. Helander föreslår i utredningen att lärare som jobbar med integrationsutbildning för vuxna ska bidra med sina erfarenheter för att utveckla en utbildning på universitetsnivå i svenska som andraspråk. Ett förslag är att någon av de finlandssvenska aktörerna tillsammans med universitets- och högskolesektorn ska åta sig att utveckla undervisningen i svenska som andraspråk. (Helander 2015: 116) I utredningen konstaterar Helander att den svenska lärarutbildningen som sköts av Åbo Akademi inte anpassats för att också utbilda invandrarlärare. (Helander 2015: 97–98) På finska kan man studera till lärare i finska som andraspråk vid flera olika universitet, bl.a. Helsingfors universitet och Jyväskylä universitet.

För att få klarhet i om svenska som andraspråk erbjuds t.ex. som ett biämne eller som en del av klasslärarstudierna kontaktade jag personer vid Helsingfors universitet och Åbo Akademi. De två universiteterna är de enda i Finland som utbildar lärare på svenska. Enligt Gunilla Holm, professor i pedagogik vid Helsingfors universitet, ingår inte svenska som andraspråk i den svenskspråkiga klasslärarutbildningen. Hon konstaterar att ”Våra lärarutbildningar skall stödja flerspråkighet och stärka svenska språket så att alla lärare blir språklärare, men vi har ingen specifik S2-utbildning eller kurser”. (Holm 2018) Inte heller Åbo Akademi erbjuder studier i svenska som andraspråk, utan endast i svenska som modersmål (Smedlund 2017).

Undervisnings- och kulturministeriet gjorde 2016 en utredning av utbudet av undervisning i finska eller svenska som andraspråk på olika utbildningsstadier. I utredningen konstateras att det är en utmaning att antalet andraspråklärare i finska och svenska är så litet och att andelen obehöriga lärare i ämnet är större än i andra lärargrupper. (Ojala 2016:17)

3.7.1 Ett svenskt perspektiv på lärarutbildningen

Eftersom det för tillfället saknas en lärarutbildning för svenska som andraspråk i Finland har jag valt att se närmare på hur den här utbildningen är uppbyggd i Sverige. Det är relevant att veta hur utbildningen ser ut i ämnet, eftersom utbildningen i Sverige förbereder lärare att undervisa i uttryckligen svenska för invandrare. Om en lärarutbildning i S2 blir aktuell i Finland är det självklart också viktigt att se på hur motsvarande utbildning i finska som andraspråk är uppbyggd. Inom ramen för den här avhandlingen har jag ändå valt att endast bekanta mig med uttryckligen svenska som andraspråk. I intervjuerna som jag gjort med lärare i S2 i Finland kommer det fram att en del upplever att deras utbildning inte helt motsvarar de krav som undervisningen ställer. Också med tanke på det här var jag intresserad av att få en bild av vad utbildningen består av.

För att få mer information om lärarutbildningen för svenska som andraspråk har jag intervjuat personer som jobbar med utbildningen vid Stockholms universitet. Jag har intervjuat Christina Hedman, studierektor i svenska som andraspråk, Natalia Ganuza, universitetslektor vid centrum för tvåspråkighetsforskning och Pernilla Rosell Steuer, studierektor för grundnivå och avancerad nivå vid institutionen för språkdidaktik. Jag har utöver det intervjuat Helga Stensson som jobbar på avdelningen för ämnesdidaktik vid Skolverket.

Vid Stockholms universitet är ämnet svenska som andraspråk inte placerat vid en enda enhet, eftersom ämnet svenska som andraspråk finns som huvudområde vid två institutioner, Institutionen för språkdidaktik och Institutionen för svenska och flerspråkighet (där Centrum för tvåspråkighetsforskning finns). Utbildningen i svenska som andraspråk ger behörighet för lärare att jobba i åk 7–9, på gymnasiet och med vuxenutbildning. Institutionen för språkdidaktik ansvarar för lärarutbildningen för åk F-3⁴⁴. Inom ramen för grundskolläraryrket finns enligt Christina Hedman inga poänggivande kurser i svenska som andraspråk,

⁴⁴ F = förskoleklass.

utan där ligger fokus närmast på svenska⁴⁵. Det här förklarar Helga Stensson på Skolverket med att de yngsta eleverna ofta integreras direkt i ordinarietklass och som stöd får modersmålsundervisning⁴⁶ och studiehandledning på sitt modersmål. De yngsta eleverna har alltså ofta samma lärare i alla ämnen, och det är först från och med mellanstadiet (åk 4–6) som man börjar differentiera mer. Ju högre upp i klasserna eleverna kommer, desto mer kommer de enskilda ämnena in.

Utbildningen för lärare i svenska som andraspråk består främst av kurser i svenska och språkdidaktik. Rena språkkurser är t.ex. sociolingvistik, grammatik, svenskans uttal, andraspråksinläring och tvåspråkig utveckling. Den språkdidaktiska delen betonar bl.a. didaktiska perspektiv på S2, genrepedagogik, bedömning och litteraturredidaktik. I utbildningen ingår också två litteraturkurser. I litteraturredidaktiken finns ett andraspråksperspektiv, medan litteraturkurserna inte har ett flerspråkighetsperspektiv, utan ingår i kursutbudet för litteraturstudier. Natalia Ganuza nämner ändå att det finns planer på att anpassa litteraturkurserna till det behov som S2-studerandena har. I slutet av S2-utbildningen går de studerande en kurs i forskningsmetodologi för att sedan kunna skriva sin uppsats (avhandling).

I utbildningen för lärare i svenska som andraspråk läggs det stor vikt vid litteracitet, dvs. läs- och skrivförmåga. I och med det kommer andra skolämnen än svenska in i utbildningen. Ämnena tas inte upp explicit, dvs. studerandena går inte kurser i t.ex. geografi och kemi, men via litteraciteten blir de studerande bekanta med hur man kan arbeta med texter från olika ämnesområden. Christina Hedman beskriver här vikten av litteraciteten: ”Vi brukar tala om språkliga dimensioner i olika ämnen. Och det kommer in i våra litteracitetskurser, vad utmärker olika ämnestraditioner, liksom naturvetenskap kontra SO-ämnena och vad utmärker texterna, vad kan man behöva tänka på som lärare där utifrån ett andraspråksperspektiv.”

⁴⁵ För att undervisa i svenska som andraspråk i årskurs 1–6 krävs ändå 30 hp (högskolepoäng).

⁴⁶ Det vill säga undervisning i sitt eget modersmål.

Natalia Ganuza berättar att två- eller flerspråkighetsforskning är den vetenskapliga grund som ämnet svenska som andraspråk främst vilar på, även om svenska och didaktik också är relevanta för ämnet: ”Från centret och ISD⁴⁷ skulle jag säga att man inte ser att svenska nödvändigtvis är ämnesbasen för svenska som andraspråk. Det är inte en så himla viktig ämnesbas, utan man tänker så mycket mer att man liksom trycker på flerspråkighetsperspektivet, eller andraspråksinläring generellt, att det är det som är kunskapsbasen - eller didaktik.”

Svenska som andraspråk är ett ämnesområde där det finns stor efterfrågan på fortbildningar och kompetensutveckling för behöriga lärare. Enligt Pernilla Rosell Steuer har det särskilt efter flyktingvågen 2015 funnits ett stort behov av kurser i undervisning för nyanlända och undervisning för flerspråkiga grupper. Institutionen för språkdidaktik har också lyft fram behovet av att flerspråkighetsdidaktik borde ingå i alla lärarutbildningar.

Sedan finns det mycket insatser som riktar sig mot att fortbilda t.ex. kemilärare så att de blir bättre på att undervisa flerspråkiga elever. [...] Språklärare ska helst kunna lite mer, men t.ex. en religions- eller historielärare ska också, det ska ingå någonting i utbildningen om hur man anpassar sin undervisning till [elever i svenska som andraspråk], vare sig det är en eller många så behöver man anpassa sin undervisning. För alla barn har ju rätt att få en anpassad undervisning.

Pernilla Rosell Steuer

Helga Stensson på Skolverket är inne på samma diskussion och menar att det ideala vore om alla lärare i svenska också hade kompetens att undervisa flerspråkiga elever. Utöver det kunde det finnas en separat utbildning för lärare som undervisar nyanlända elever.

⁴⁷ Centrum för tvåspråkighetsforskning och Institutionen för språkdidaktik.

Det finns ju också en diskussion om att det allra bästa vore att alla lärare i svenska hade kompetens att undervisa även flerspråkiga elever. Som det ser ut i Sverige i dag så är det ju ett multikulturellt samhälle, vi kommer alla lärare att möta elever som är flerspråkiga. [...] Man skulle kunna ha liksom ett utbildningsspår som handlar om att ta hand om nyanlända elever, för det är ju ändå en annan situation än att kunna ha ett flerspråkigt perspektiv med elever som varit här i några år och som har vardagssvenska men kanske behöver stöd för att klara det skolrelaterade språket.

Helga Stensson

För tillfället är det en och samma utbildning som ger behörighet i att undervisa i svenska och andraspråk och i svenska för nyanlända, dvs. en form av förberedande undervisning. Enligt Pernilla Rosell Steuer ordnas det mycket fortbildningskurser i det här, men i utbildningen för S2-lärare ingår bara lite förberedelse för att undervisa nyanlända. Det här är något som också Natalia Ganuza tar upp: ”Det har ibland diskuterats om man ska ha två olika Sva-utbildningar⁴⁸ och ämnen, ett som är mer inriktat på nyanlända och ett på andra som ska läsa Sva. För det är lite olika saker, främst de didaktiska bitarna skulle skilja dem åt.”

Helga Stensson berättar att Skolverket ordnar kompetensutveckling inom språk-, läs- och skrivutveckling. Enheten Nyanländas lärande har också så kallade riktade insatser för skolor och kommuner som har låga resultat eller som har utmaningar i att hantera de nyanlända eleverna. Helga Stensson beskriver insatserna så här: ”Då kommer Skolverket och hjälper till med organisering och systematiskt kvalitetsarbete, man gör liksom en insats som skräddarsys efter den huvudmannens behov. Så det är ju också en väldigt tydlig insats.”

⁴⁸ Sva = svenska som andraspråk.

4 Metod

Den här undersökningen bygger på lärarutlåtanden om läromedel för ämnet svenska som andraspråk. Materialet består av *intervjuer* med tio lärare som undervisar i ämnet. Dessutom har jag per e-post diskuterat S2-läromedel med tre lärare. Jag har sedan analyserat lärarutlåtandena med hjälp av *kvalitativ innehållsanalys* (se närmare beskrivning i avsnitt 4.2).

4.1 Insamlingsmetod: intervjuer

För att samla in lärarutlåtanden om läromedel för svenska som andraspråk valde jag att göra kvalitativa intervjuer med 10 lärare som undervisar elever som läser svenska som andraspråk. Utöver det här har jag via e-post diskuterat samma frågor med tre lärare som inte kunde ställa upp på intervju. Begreppet *kvalitativa intervjuer* används ofta för att beskriva den typ av intervjuer som görs i samband med kvalitativa undersökningar. Kvalitativa intervjuer bygger på generellt formulerade frågor. Intervjupersonernas uttalanden och egna åsikter ligger därmed i fokus. Informanterna förväntas ge uttömmande svar på de frågor som ställs. Dessutom kan personerna vid behov intervjuas flera gånger. (Bryman 2002:412–413) En del tolkar termen *kvalitativa intervjuer* som ett samlingsbegrepp för *ostrukturerade intervjuer* och *semistrukturerade intervjuer*, medan andra föredrar att se termerna *kvalitativa intervjuer* och *ostrukturerade intervjuer* som synonymer. (Bryman 2002:206) Jag utgår i den här avhandlingen från att semistrukturerade intervjuer är en form av kvalitativa intervjuer.

Den semistrukturerade intervju som jag använt mig av kännetecknas av att forskaren har ett frågeschema eller på förhand bestämda teman som hen utgår från under intervjun. Frågornas ordningsföljd behöver inte vara fastställd på förhand. I den här formen av intervju kan forskaren också ställa följdfrågor för att fördjupa svar som anses vara centrala för forskningen. (Bryman 2002:206, Patel & Davidson 1991:81–83) I den semistrukturerade intervjun har informanten stor

frihet i att formulera svaren som hen vill. Patel och Davidson (1991) menar ytterligare att den som genomför en kvalitativ intervju har nytta av att vara väl insatt i ämnet innan intervjuerna inleds. Här nämns t.ex. att läsa tidigare forskning eller göra inledande observationer. (Patel & Davidson 1991:81–83)

Enligt Bryman (2002:432) är det vanligast att forskaren och informanten träffas för att genomföra en kvalitativ intervju, men i vissa fall är det möjligt att genomföra intervjun per telefon. Bryman nämner några fördelar med att sköta intervjun per telefon, bl.a. att det kan vara lättare att besvara känsliga frågor då man inte ser personen som intervjuar en. Tidigare forskning visar att skillnaderna mellan de svar forskaren får in genom telefonintervjuer och svaren som hen får då hen träffar informanterna är mycket små, och att telefonintervjuer också kan ge detaljerade svar på den nivå som krävs för kvalitativ forskning (Struges & Hanrahan (2004); Bryman m.fl. 2008, Sempik, m.fl. 2007 citerade i Bryman 2002:432–433).

I en intervjusituation ska man beakta att informanterna ställt upp frivilligt och motivera varför just de här informanterna kan bidra till undersökningen. Det här gör man t.ex. genom att tydligt klargöra syftet med undersökningen och genom att betona vikten av den information och kunskap informanten har på området. Samtidigt har informanten rätt att få veta hur svaren kommer att behandlas, dvs. om svaren kommer att vara konfidentiella eller inte. I det här sammanhanget innebär konfidentiella svar att forskaren har tillgång till information om informanterna, men att informationen inte publiceras. (Patel & Davidson 1991:73–74)

Utgående från mina forskningsfrågor förberedde jag vissa frågor och teman som jag ville höra lärarnas åsikter om. Jag valde att genomföra intervjuerna som relativt *ostandardiserade* och med en *låg grad av strukturering*. På det här sättet fick jag fram lärarnas tankar kring utbudet av läromedel och deras preferenser i fråga om dem. Metoden tillät mig också att vid behov formulera fördjupande frågor och följa nya spår som lärarna själva tog upp. *Graden av standardisering*

innebär hur viktigt det är för undersökningen att frågorna ställs på samma sätt och i samma ordning vid varje intervju. En hög standardisering i en intervju beskriver därmed en undersökning där alla intervjuer är så gott som identiska, medan en ostandardiserad intervju beskriver en undersökning där forskaren formulerar frågorna under intervjuens gång och den ordningsföljd som frågorna ställs i kan variera från intervju till intervju. *Graden av strukturering* anger hur mycket svarsutrymme som lämnas åt informanterna. Med en hög grad av strukturering finns det lite utrymme för variation bland svaren. En ostrukturerad intervju däremot ger maximalt med svarsutrymme åt informanterna. (Patel & Davidson 1991:76)

4.2 Analysmetod: kvalitativ innehållsanalys

För analysen av mitt material gör jag en *kvalitativ innehållsanalys* av intervjuerna. Då man använder kvalitativ innehållsanalys som metod är det forskningsfrågorna som avgör ur vilken synvinkel man analyserar sitt material. Om någon viktig aspekt på forskningen dyker upp under analysens gång kan man ändra ramen för sin analys och inkludera de nya iakttagelserna. Kvalitativ innehållsanalys innebär att se igenom hela sitt material och analysera det med vissa specifika frågor i åtanke. (Schreier 2012:4)

Centralt för metoden kvalitativ innehållsanalys är att den är systematisk, flexibel och datareducerande. Metoden är systematisk i och med att man följer ett visst mönster (kodningsram) då man går igenom sitt material (Schreier 2012:5). Samtidigt är innehållsanalys som metod flexibel då man för varje undersökning gör upp en unik kodningsram som passar det aktuella materialet; metoden går alltså att flexibelt anpassa på varierande material (Schreier 2012:7). Då man använder en kodningsram för sitt material koncentrerar man sig på vissa specifika delar av materialet och lyfter ut det som är mest relevant för undersökningen. På det här sättet reduceras mängden data. (Schreier 2012:7–8)

Med hjälp av kvalitativ innehållsanalys är det möjligt att sälla ut det mest centrala för frågeställningen ur t.ex. ett transkriberat intervjumaterial. Det här görs med hjälp av en *kodningsram* som består av *huvudkategorier* och *subkategorier*.

(Schreier 2012:59) Huvudkategorierna är de teman fokus ligger på i undersökningen, medan subkategorierna är det som sägs om temana. I min analys är huvudtemat *läromedel som används i undervisningen i svenska som andraspråk*. Med hjälp av kodningsramen har jag lyft ut specifika teman ur mitt material och sedan sett närmare på vad informanterna säger om dessa teman.

(Schreier 2012:60) Se närmare beskrivning av subkategorierna och anpassningen av metoden i avsnitt 6.2.

5 Material

I undersökningen koncentrerar jag mig på undervisningen i svenska som andraspråk i grundskolan (årskurs 1–9) och gymnasiet. Jag har valt skolstadierna för att få en helhetsbild av hur ämnet och läromedlen ser ut inom den allmänbildande utbildningen. Ämnet svenska som andraspråk finns också i yrkesskolorna, men ingår inte i den här undersökningens ram.

Efter att jag hade valt kvalitativ intervju som metod för min undersökning inledde jag med att, i enlighet med Patel och Davidson (1991:81–83) sätta mig in i ämnet svenska som andraspråk. Jag läste tidigare forskning och bekantade mig med läroplanen för ämnet. Jag bekantade mig också med de finländska läromedlen *Nudlar och pannkaka* och *kotisuomessa.fi* (se avsnitt 3.6).

För att få en heltäckande bild av hur läromedelssituationen ser ut i ämnet svenska som andraspråk i de svenskspråkiga grundskolorna och gymnasierna valde jag att vända mig till skolor både i södra Finland och i Österbotten. Eftersom det inte är entydigt vem i skolan som ansvarar för undervisningen i svenska som andraspråk valde jag i de flesta fall att först kontakta skolans rektor eller kanslist för att få kontaktuppgifter till rätt lärare. Därefter inledde jag, i enlighet med Patels och Davidsons rekommendationer (Patel & Davidson 1991:74–75), med att skicka information om min undersökning per e-post till läraren. Om läraren var intresserad av att ställa upp på intervju kom vi överens om en tid då vi kunde träffas eller höras per telefon.

Intervjuerna genomfördes under perioden januari 2017 till november 2017. Intervjuerna var mellan 10 och 46 minuter långa. En del av informanterna har jag talat med två gånger, en inledande gång för att höra mig för om ämnesområdet och en gång till för en djupare intervju. Jag har i första hand intervjuat informanterna personligen, men en del har jag endast intervjuat per telefon. De flesta intervjuer är inspelade med diktafon för att jag skulle kunna transkribera

intervjuerna och analysera transkriberingarna. Några informanter ville intervjuas utan diktafon, och i de fallen har jag gjort noggranna anteckningar över deras svar.

De lärare som jag intervjuade var alla intresserade av att dela med sig av sina erfarenheter av svenska som andraspråk och framförallt av vilka läromedel de hade använt. Flera av lärarna betonade att det här är ett outforskat område på svenska i Finland och var därför motiverade att ställa upp på intervju. (Patel & Davidson 1991:73–74) För en närmare beskrivning av informanterna, se avsnitt 6.1.

Intervjuerna genomfördes som semistrukturerade intervjuer. Det innebar att jag utifrån mina forskningsfrågor och det jag läst om svenska som andraspråk på förhand förberedde frågor och teman som jag ville ta upp. Under intervjun hade informanterna möjlighet att tala fritt kring mina frågor.

Jag inledde intervjuerna med att kortfattat repetera den information lärarna fått per e-post av mig och berättade om min undersökning. I inledningen förklarade jag dessutom varför jag spelar in vårt samtal och att jag kommer att radera materialet efter att jag analyserat det. Efter intervjuerna har jag gjort en grov transkribering av lärarnas svar. Det är på den här transkriberingen som min analys bygger. Det här tillvägagångssättet innebär att alla informanter behandlas anonymt och informanterna är medvetna om vilken information om dem som syns i avhandlingen (undervisningsbeskrivning, skolstadium och undervisningsort).

6 Analys: läromedel för svenska som andraspråk

I det här kapitlet inleder jag med att presentera mina informanter närmare (6.1). Sedan beskriver jag hur jag gjort en kvalitativ innehållsanalys av informanternas svar (6.2). Efter det följer tre avsnitt där jag analyserar informanternas svar enligt följande indelning: 6.3 Grupp 1: lärare i svenska som andraspråk, 6.4 Grupp 2: speciallärare och 6.5 Grupp 3: modersmåslärare.

6.1 Informanter

För min undersökning har jag intervjuat 10 lärare i svenska som andraspråk, och som dessutom diskuterat valet av läromedel med tre⁴⁹ lärare per e-post.

Informanterna undervisar i grundskolan och gymnasiet och arbetar i Nyland (Borgå, Esbo och Helsingfors) och Österbotten (Jakobstad, Närpes och Vasa). Ungefär hälften av lärarna jobbar uttryckligen som lärare i svenska som andraspråk. De övriga lärarna är antingen modersmåslärare som har S2-elever integrerade i sin modersmålsundervisning eller speciallärare. En del av lärarna jobbar i en enda skola medan andra undervisar i flera olika skolor. Till exempel i Helsingfors finns det två S2-lärare som jobbar i sju olika skolor per man. De lärare som åker runt till flera olika skolor undervisar ofta i hela grundskolan, dvs. i åk 1–9.

Jag har valt att i min analys gruppera lärarna efter deras undervisningsbeskrivning: lärare i svenska som andraspråk, speciallärare och modersmåslärare. Informanterna är valda utgående från var i Finland det finns undervisning i svenska som andraspråk. På varje ort finns det egna system för vem som ansvarar för undervisningen och därför är informantgrupperna inte homogena. Grupperna varierar i storlek och även lärarnas

⁴⁹ Det gäller en lärare i Grupp 1 och två lärare i Grupp 3. De här lärarna har gett relativt korta kommentarer till vilka läromedel de använder och svaren går därför inte att likställa med intervjuerna jag gjort med de övriga lärarna.

undervisningsbeskrivning varierar från grupp till grupp. Det här visar ändå på mångfalden i undervisningen av S2.

Grupp 1

Lärare i svenska som andraspråk

Lärare	Skolstadium	Ort
1	1–6	Esbo
2	1–9	Esbo
3	1–9	Helsingfors
4	1–9	Helsingfors
5	Gymnasiet	Jakobstad
6	Gymnasiet	Närpes

Grupp 2

Speciallärare

Lärare	Skolstadium	Ort
7	7–9	Vasa
8	7–9	Borgå

Grupp 3

Modersmåslärare

Lärare	Skolstadium	Ort
9	7–9	Borgå
10	7–9	Vasa
11	Gymnasiet	Borgå
12	Gymnasiet	Närpes
13	Gymnasiet	Närpes
5 ⁵⁰	Gymnasiet	Jakobstad

Eftersom jag gjort flest intervjuer med lärare i Grupp 1 är också analysen av svaren i den gruppen mer omfattande än analyserna av Grupp 2 och 3.

⁵⁰ Lärare 5 har jobbat med S2-elever både i separata grupper och integrerat i modersmålsundervisningen.

6.2 Anpassning av metoden

För att analysera intervjuerna med lärarna gör jag en kvalitativ innehållsanalys enligt Schreiers (2015) modell och analyserar mitt intervjumaterial med hjälp av en kodningsram bestående av en huvudkategori och subkategorier (Schreier 2012:59). Metoden beskrivs närmare i avsnitt 4.2. I min analys är huvudtemat *läromedel som används i undervisningen i svenska som andraspråk*.

Subkategorierna jag fokuserat på är:

- Eleverna/studerandena (ålder, antal, språknivå)
- Undervisningsarrangemang (enskilt/integrerat)
- Läromedel (Vilka läromedel använder lärarna för tillfället?)
- Ämnesövergripande/språkfokuserat (Fokuserar lärarna på svenska eller tas andra läroämnen upp i undervisningen?)
- Lokalisering av svenska läromedel (Anpassas de svenska läromedlen till finländska förhållanden?)
- Nytt läromedel (Vad är svårt för eleverna? Vad behövs det stöd för?)

Enligt Schreier (2012) ska man i kvalitativ innehållsanalys också alltid se igenom materialet utan en viss frågeställning i åtanke. Det här görs för att få med sådan information som är relevant för analysen, men som inte direkt platsar in på forskningsfrågorna. (Schreier 2012:4) Jag har därför gått igenom intervjuerna och tittat närmare på teman som informanterna själva tar upp.

I analysen har jag delat in informanterna i tre grupper:

- Grupp 1: lärare i svenska som andraspråk
- Grupp 2: speciallärare
- Grupp 3: modersmålslärare

Analysen av varje informantgrupp är uppställd enligt subkategorierna som presenteras här ovanför. För varje grupp går jag alltså igenom undervisningsarrangemang och eleverna, läromedel som används, om undervisningen är ämnesövergripande eller språkfokuserad, hur en lokalisering av

de svenska läromedlen ser ut och hurdant läromedel lärarna saknar. Dessutom tar jag upp övriga kommentarer som informanterna själva lyfter fram.

6.3 Grupp 1: lärare i svenska som andraspråk

6.3.1 Undervisningssystem och eleverna

Jag har intervjuat sex lärare i svenska som andraspråk, fyra undervisar i grundskolan och två i gymnasiet. De lärare som jobbar i grundskolan pendlar alla mellan olika skolor i den kommun som de jobbar i. Det är alltså lärarna som kommer till skolorna där det finns elever som behöver S2-undervisning, inte eleverna som åker från sin närskola.

Lärarna i svenska som andraspråk undervisar i regel eleverna separat från de övriga eleverna. Storleken på grupperna kan variera från endast en elev till en liten grupp på 2–4 elever. *Lärare 2* har ändå ibland valt att jobba som extra resurs inom den ordinarie undervisningen så att S2-eleverna ska få fortsätta vara i sin klass, men få lite extra stöd. Det här stämmer överens med den beskrivning Helga Stensson vid Skolverket i Sverige ger av S2-undervisningen (se avsnitt 3.7.1). Hon berättar att eleverna i åk F-3 ofta har en och samma lärare i alla ämnen och att det är först från och med åk 4 som S2-eleverna läser svenska som andraspråk separat från de andra eleverna. I de små undervisningsgrupperna med endast S2-elever kan det ibland finnas elever från olika klasser eller årskurser. Särskilt i de lägre årskurserna är kommunikationen mellan klassläraren och S2-läraren central, en del av S2-lärarna beskriver till och med sin roll som en form av handledare eller stödlärare. Eftersom en del av S2-lärarna inte kommer till skolan dagligen väljer de ofta att koncentrera sig på det som eleven enligt klassläraren har utmaningar med. Därför kan det ibland vara svårt för läraren att ha en grupp med elever från olika klasser.

Det som är problematiskt när de kommer från olika klasser, även om de alla är på samma årskurs, så är att de jobbar i lite olika takt med olika saker. Så en håller kanske på att skriva någonting, en håller på

med en presentation. Så när jag tar dem ur klassen så borde de ju samtidigt inte missa det de andra i klassen gör, så vi måste som samtidigt klämma in det också, plus försöka hinna göra det här språkliga. Så det blir ofta sådär lite hopföst, tycker jag.

Lärare 1

Även *Lärare 4* beskriver en liknande arbetsbild. Läraren menar att om det i samma skola finns flera elever som läser svenska som andraspråk kan eleverna placeras i samma grupp, men då gärna så att alla i gruppen är på samma nivå.

Lärare 5, som undervisar på gymnasiet, är den enda av informanterna som undervisat en större grupp med endast S2-elever. Gruppen bestod av 12 kvotflyktingar som alla hade gått antingen i skola på svenska tidigare eller fått gymnasieförberedande undervisning. I regel placeras S2-eleverna i en årskurs som motsvarar deras ålder. I gymnasiet kan situationen ändå se annorlunda ut. *Lärare 5* hade t.ex. i sin grupp elever som var mellan 20 och 27 år gamla.

De flesta elever har då de kommer till S2-läraren viss kunskap i svenska sedan tidigare. Det kan vara fråga om att eleven bott i Sverige, på en svensk ort i Finland eller att hen gått i ett svenskt daghem eller svensk förskola före skolstarten. Detta motsvarar långt den bild som läraren Sara Razai ger i mediediskussionen av elevernas bakgrund i Helsingfors (se avsnitt 2.2.1). I ett annat inlägg i samma diskussion önskar Maj Estlander, enhetschef för Västra Nylands invandrartjänst, att invandrarna ska ha vistats i Finland en tid innan de fattar beslut om att integreras på svenska. Det här är något som verkar uppfyllas när det gäller informanternas elever; familjerna har i de flesta fall en koppling till det svenska innan barnen inleder skolgången på svenska.

En del av de kommuner där lärarna jobbar erbjuder också förberedande undervisning i svenska. Denna sköts av en annan lärare. Det här går i linje med hur utbildningen för lärare i svenska som andraspråk utvecklas i Sverige. Där beskriver Natalia Ganuza hur det diskuterats om det borde finnas två olika

utbildningar för S2-lärare, en för förberedande undervisning och en för S2-undervisning (se avsnitt 3.7.1).

Gemensamt för alla lärare är att de betonar hur individanpassad deras undervisning är. Oberoende av om de jobbar individuellt med en elev eller med en liten grupp behöver de se till de enskilda elevernas behov.

Sedan mot slutet, då var de väl bara en sex elever, så då kunde jag ju hjälpa dem individuellt under lektionerna. Och den här [eleven] som kunde rätt bra så behövde ju inte så mycket hjälp, medan de andra då behövde mer hjälp så jag hjälpte ju dem mera då helt enkelt. Och tid fanns ju. De fick uppgifter och den som kunde bättre svenska fick gå vidare med mera uppgifter och läsa och ja allt möjligt vad jag nu hittade på där.

Lärare 5

6.3.2 Läromedel

Med elever som är så gott som nybörjare jobbar *Lärare 1* med boken *Språkkraft* (Gleerups). Boken är ämnesövergripande och berör bl.a. biologi och matematik. På samma nivå kan eleverna också jobba med *Start matematik* (Liber) och *Start NO*⁵¹(Liber). I de här läromedlen upplever läraren ändå inte att språket poängteras, utan här är endast de naturvetenskapliga och matematiska ämnena i fokus.

Både *Lärare 1* och *Lärare 2* använder med S2-eleverna samma läromedel som används i ordinarieundervisningen i åk 1–2. *Lärare 1* använder t.ex. delar ur *Äppel-serien* (Liber) som är läse- och arbetsböcker för elever med svenska som modersmål. *Lärare 2* använder *Läseboken 1a och 1b* (Schildts & Söderströms). Till läromedlet hör en ljudbok som är tänkt för elever som behöver extra stöd. Ibland är läromedlen för ordinarieundervisningen ändå för utmanande för S2-eleverna. *Lärare 2* har därför skrivit egna förenklade texter utgående från de

⁵¹ NO = naturorienterade ämnen.

läromedel de övriga i klassen använder. Ska lektionen t.ex. handla om skogen har läraren hållit samma rubrik och skrivit en egen text som också handlar om skogen, men som är lite enklare. *Lärare 2* beskriver arbetet så här: ”Men så har jag också, vi har utvecklat lite små historier vid sidan om de här läromedlen. När t.ex. texten har blivit för svår har vi gjort om den lite enklare, eller så har vi liksom hittat på någon text som kunde kanske ha samma rubrik, men ändå med enklare ord och så vidare.”

I årskurs 3–6 använder flera lärare läromedlet *Nudlar och pannkaka* (Utbildningsstyrelsen). *Lärare 1* tar upp att det fina med boken är att den beaktar elevernas hemspråk. Det här går helt i linje med skolans syn på lärande. Det som *Lärare 1* upplevt som problematiskt är att läromedlet inleder med svenska från grunden. Materialet är därför ofta för lätt för eleverna då en stor del av dem redan har en förkunskap i svenska. För elever som kommer utan några förkunskaper i svenska lämpar sig läromedlet bättre, t.ex. *Lärare 2* har använt boken med en nyanländ elev i åk 7. Också *Lärare 4* följer boken med de elever som är nybörjare i svenska, ibland också med en del på fortsättningsnivå.

Vi har bara ett material, som är det där du vet Nudlar och pannkaka, så det använder jag ju då i mån av möjlighet, men t.ex. för ettor så är det för avancerat men det passar ju, det står ju 3–6, men det passar till och med för om det skulle vara en nybörjare som är i [...] sjuan.
Lärare 4

Läromedlet används på olika sätt av lärarna. En del lärare (*Lärare 1* och *3*) upplever att man sällan hinner använda hela boken, medan t.ex. *Lärare 4* använder sig av hela materialet. *Lärare 1* är positiv till det digitala material som kompletterar boken och som delvis redan finns tillgängligt. Digitala övningar kan eleverna dels göra på lektionerna, dels få i läxa.

Ett annat läromedel som är producerat i Finland är *kotisuomessa.fi* (se närmare beskrivning av läromedlet i kapitel 3.6). Både *Lärare 1* och *Lärare 4* har använt

materialet, men förhåller sig delvis kritiska till det eftersom övningarna inte alltid motsvarar behovet.

I årskurs 3–6 har *Lärare 2* inte regelbunden undervisning, utan jobbar med S2-eleverna endast inför prov. Klasslärarna ber oftast *Lärare 2* hjälpa eleverna i historia och omgivningslära. I ämnena används begrepp som gör texterna invecklade och därför hjälper läraren eleverna inför förhör och prov. Tillsammans förenklar läraren och eleven texterna och sammanfattar dem. Som stöd har *Lärare 2* använt *Upptäck svenskan* (Sanoma utbildning) och *Förstå språket No/So* (Sanoma utbildning). Det första läromedlet betonar språkinläringen, medan de centrala termerna i läsåmnena förenklas i det andra. *Lärare 4* har också använt *Förstå språket No/So* och utöver det använt den lättlästa serien *Solklart* (Lärum) med årskurs 3–6 för att ta in olika ämnen i S2-undervisningen. Serien produceras av Lärum i Finland och följer den finländska läroplanen. I serien behandlas följande teman: historia, fysik och kemi, miljö och natur, och biologi och geografi⁵². Enligt *Lärare 4* fungerar serien som ett bra stöd i och med att den är lättläst, men samtidigt förhåller sig läraren lite kritisk till serien, eftersom den inte väcker elevernas intresse.

Det är viktigt att komma ihåg att nybörjare i svenska som andraspråk inte endast är de yngsta eleverna; nybörjare kan finnas i alla årskurser. Ibland börjar barnet i den svenska skolan i åk 1, men ibland kan barnet inleda sin skolgång på svenska i åk 5 eller åk 7. Det här gör lärarnas jobb utmanande, eftersom de inte automatiskt kan använda samma nybörjarmaterial för en elev i åk 1 som för en elev i åk 7. Materialet behöver alltså anpassas till elevens ålder. En elev i åk 1 kan nödvändigtvis inte läsa, medan en elev i åk 7 kan ha sju års skolgång på ett annat språk bakom sig. *Lärare 4* betonar mycket den här problematiken och säger att en nyanländ elev i åk 7 på en kort tid borde ta in ett jättestort ordförråd och att det här är något skolan inte ännu har verktyg för. ”Det är inte utvecklat helt enkelt ännu, det finns inte riktigt några metoder för de som kommer som lite äldre,

⁵² Lärum (2018)

https://shop.larum.fi/search?controller=search&orderby=position&orderway=desc&search_query=solklart Hämtat 17.3.2018

åtminstone i högstadiet, det är nästan så att man tycker synd om dem, ... det är helt fruktansvärt svårt.” (*Lärare 4*)

Med de äldre nybörjarna använder *Lärare 4* lättlästa böcker med mycket bilder som eleven får tolka tillsammans med läraren. Läraren plockar också bildtexter ur de vanliga läromedlen och går på det sättet igenom det mest centrala ämnesinnehållet med eleverna. Alla S2-elever har en egen plan för lärandet och ett mål i den planen kan t.ex. vara att eleven ska kunna ta till sig det som står i rubrikerna och bildtexterna i ett läromedel.

När eleverna kommit upp till en något högre språknivå använder *Lärare 1* bl.a. läromedlen *Svenskbiten* (Gleerups), *Ett skepp kommer lastat* (Liber), *Mina ord* (Natur & Kultur) och *Vetamix*⁵³. I läromedlen kan eleven utöka sitt ordförråd inom olika temaområden såsom familjen, skolan och affären. Om eleven behöver öva något specifikt i svenskan använder *Lärare 1* gärna webbplatserna *elevspel.se* och *skolplus.se*. Det första läromedlet används bl.a. för att öva lång och kort vokal och det andra för att öva ordföljd.

I gymnasiet har *Lärare 5* också delvis kunnat använda sig av de läromedel som används med den övriga klassen. I läromedlet *Stilisten* (Schildts och Söderströms) finns det en del texter som lämpar sig för S2-elever. Uppgifterna i boken har ändå varit för avancerade för S2-eleverna. Läraren har därför gjort om uppgifterna som hör till texterna och anpassat dem till elevernas nivå. *Lärare 5* har också skapat andra egna läromedel, t.ex. bildkort med bilder från olika områden som eleverna ska para ihop. Eftersom målet med S2-undervisningen i gymnasiet är att eleverna ska skriva studentprovet i svenska som andraspråk har läraren också använt delar ur gamla studentprov med eleverna.

Som det redan tidigare kom fram upplever *Lärare 5* att svenska som andraspråk i gymnasiet främst riktas in på språk och litteratur. Med tanke på det har det digitala läromedlet *Språknyckeln D* (Studentlitteratur) lämpat sig bra för

⁵³ För en fullständig redovisning av alla material, se bilaga 1.

undervisningen. Läromedlet är från Sverige och är uttryckligen gjort för undervisning i svenska för invandrare. Materialet bygger på sju skönlitterära lättlästa texter som är hämtade ur romaner och biografier. Dessutom innehåller läromedlet frågor till texterna och grammatikövningar⁵⁴. *Lärare 5* beskriver läromedlet som mycket bra och mångsidigt.

I gymnasiet har *Lärare 6* använt sig av läromedel både från Sverige och Finland. Läromedlet *Mål 1* (Natur & Kultur) är utvecklat för undervisningen för svenska för invandare. Läraren kompletterar läromedlet med tilläggs- och repetitionsövningar bl.a. från *lektion.se*. För att få in det specifikt finländska använder läraren *Svenska i Finland* av Margite Lindén och *Svenska för invandrare i Finland* (SFIF) av Annika Makarevitch. Det första läromedlet består av ett kompendium med texter, övningar och grammatik, och ett ljudmaterial med inspelningar av texterna⁵⁵. Det andra läromedlet, *SFIF*, är utformat som ett finlandssvenskt komplement till serien *Mål 1 och Mål 2*⁵⁶. Båda läromedlen fokuserar specifikt på det typiska för svenskan i Finland och innehåller bl.a. inspelningar av finlandssvenskt uttal. Läromedlen är riktade till integrationsundervisningen, men lämpar sig enligt *Lärare 6* också för S2-studerande på gymnasienivå.

Alla lärare betonar vikten av att inte endast använda traditionella läromedel (t.ex. läroböcker). För att eleverna ska få en helhetsbild av en text, ett fenomen eller ett tema behövs t.ex. bilder, ljud, spel och filmer som hjälpmedel. Här jobbar lärarna på lite olika sätt. Flera av lärarna, bl.a. *Lärare 4*, använder ordböcker på nätet som hjälpmedel. *Lärare 3* nämner att hen googlar bilder tillsammans med eleverna för att öka textförståelsen, medan *Lärare 4* brukar utgå från de bilder som finns i de läromedel som den övriga klassen använder sig av. Eleven i svenska som andraspråk får då analysera bilden och läsa den korta bildtexten och på det sättet

⁵⁴ Nya språknyckeln D (u.å.)

<https://www.studentlitteratur.se/#9789144104522/Nya+Språknyckeln+D+-+Elevpaket+-+Digitalt+++Tryckt> Hämtad 18.3.2018

⁵⁵ Svenska i Finland (u.å.) <http://www.efo.fi/wordpress/startside/svenska-i-finland/> Hämtad 18.3.2018

⁵⁶ Svenska för invandrare i Finland <http://www.sfif.fi> Hämtad 18.3.2018

skapa sig en förförståelse av texten. *Lärare 2* jobbar också med bilder, men ofta så att läraren själv tecknar ett fenomen eller en sak för att hjälpa eleven att förstå texter. Att använda bilder som stöd förklarar *Lärare 2* med att en del S2-elever saknar ämnesspecifik vokabulär på sitt modersmål eller på engelska, något som gör att översättningar av centrala termer inte hjälper eleverna att förstå ämnet. Därför behövs förklarande bilder.

När det gäller mig så är det faktiskt liksom alla sinnen som går att använda för att liksom få den här förståelsen till först, men också så att eleven kan prestera med liksom alla möjligheter till uttryck. [...] För att liksom ger man bara den där ena kanalen så kommer man nog inte fram till allt vad den här eleven med ett annat språk kan, för det blir så mycket fast i allt möjligt annat.

Lärare 2

Att använda t.ex. bilder, ljud och olika föremål i undervisningen kan med andra ord fungera som stöd då eleverna ska förstå en text. *Lärare 1* lyfter fram att bilder också kan göra lösryckta ord ur t.ex. ordlistor mer konkreta och hjälpa eleven att ta till sig kunskapen. Läraren har bl.a. använt det digitala läromedlet *Unga fakta*⁵⁷ som erbjuder bilder, lättlästa texter och spel för att öka elevens lärande. Bäst är det om eleverna får se och använda orden i flera olika sammanhang.

Som tillägg till uttryckliga läromedel lyfter flera av lärarna fram att de använder skönlitteratur i sin undervisning. *Lärare 3* har valt att inte använda lättläst litteratur, utan läser i stället högt ur skönlitteratur som lämpar sig för elever i den årskurs hen undervisar. Det blir då temat och berättelsen som ligger i fokus. Efter högläsningen brukar eleverna få diskutera vad de hört. Litteraturen fungerar därför både som hörförståelse och som diskussionsunderlag. *Lärare 4* är inne på samma linje och läser högt skönlitterära böcker av bl.a. Astrid Lindgren, t.ex. *Mio min Mio* och *Ronja Rövardotter*, och faktaorienterade böcker t.ex. *Fröken Europa* av Kerstin Gavander.

⁵⁷ Unga fakta (2000–2018) <http://www.ungafakta.se/om/> Hämtad 23.3.2018

Med elever i åk 7–9 använder *Lärare 4* lättläst skönlitteratur vilket *Lärare 5* också gör med S2-eleverna på gymnasienivå. Eleverna har bl.a. läst de finlandssvenska lättlästa böckerna som Lärum gett ut, dvs. *Tusenblad* och *Katten i Ediths trädgård* av Birgitta Boucht, *Där vi en gång gått* av Kjell Westö och *Orgelbyggaren* av Robert Åsbacka. *Katten i Ediths trädgård* upplevde både läraren och gymnasieeleverna som extra bra, eftersom det till boken hörde arbetsuppgifter på nätet. Dessutom har S2-eleverna i gymnasiet läst barnböcker (t.ex. *Mumin-serier*) och klassiker (t.ex. *Robinson Crusoe* av Daniel Defoe och *Sommarboken* av Tove Jansson). På den finska webbplatsen *papunet.fi* finns det en del material på svenska, bl.a. klassiska sagor på lättläst svenska. Det här materialet har *Lärare 5* använt med gymnasieeleverna.

Så gott som alla informanter betonar litteraturens roll i undervisningen. Lärarna berättar att de väljer litteratur som passar elevernas språknivå, men ingen tar upp att ett flerspråkighetsperspektiv påverkar valet av litteratur. Det här är något som Natalia Ganuza, universitetslektor vid centrum för tvåspråkighetsforskning vid Stockholms universitet, menar att borde poängteras redan i lärarutbildningen (se avsnitt 3.7.1). Ett flerspråkighetsperspektiv i valet av litteratur kan t.ex. synas i att läraren tar in multikulturell litteratur som behandlar olika minoriteter, så som språkliga, nationella eller religiösa minoriteter (Obondo och Kuyumcu 2006:12). Litteraturen kan också vara skriven på två språk (t.ex. svenska och elevens modersmål) eller beskriva den kultur eleven kommer ifrån (Lindblad och Mild 2006:17–18).

6.3.3 Ämnesövergripande eller språkfokuserat?

I grundskolan jobbar läraren i svenska som andraspråk ofta ämnesövergripande i sin undervisning. Fokus ligger alltså på skolspråket som helhet, inte endast på svenskinläringen. Det här innebär att läraren på lektionerna i S2 kan ta upp olika ämnen som eleven just då behöver språkligt stöd i. Lärarutbildningen i Sverige uppmuntrar också lärarna att jobba ämnesövergripande i S2. Christina Hedman, studierektor i svenska som andraspråk, beskriver den starka betoningen på litteracitet i studierna ska hjälpa lärarna att ta upp texter från olika ämnesområden

(se avsnitt 3.7.1). *Lärare 3* poängterar att det är viktigt att ämnet S2 tar upp läsåmnen och inte bara svenska, eftersom målet med undervisningen är att eleven ska uppnå modersmålsnivå i svenska. För att det här ska lyckas behöver eleverna vokabulär från olika ämnesområden. *Lärare 4* konstaterar att de yngre barnen inte behöver öva någon grammatik, eftersom den kommer in automatiskt då de läser, lyssnar, talar och spelar på svenska. *Lärare 2* beskriver hur ämnesinnehållet styr hur S2-undervisningen ser ut, men hur svenskan ändå hela tiden stärks hos eleverna i och med att allt material och all undervisning är på svenska.

Jag använder svenska som lingua franca för att få fram all möjlig kunskap. Svenska är ett medel, ... de lär sig ju svenska vid sidan om, men att när de kommer till högre klasser så är det nog innehållet, biologin, geografin, historien och vad det nu kan vara som är det som jag också försöker lära ut, och då blir svenskan naturligtvis medel och man lär sig svenska genom det att man använder den.

Lärare 2

Eftersom det finns ett stort behov av att ta in olika ämnen i S2-undervisningen är det inte möjligt att följa ett läromedel som endast betonar att man ska lära sig svenska. Det behövs läromedel som förklarar de olika skolämnena på ett sätt som elever med svag svenska förstår. *Lärare 1* har jobbat mycket med ordlistor i t.ex. ämnet historia. Med hjälp av ordlistorna får eleverna kombinera ord och ordförklaringar som är centrala för just det ämnet. Som hjälpmedel använder läraren *glosor.eu* där eleverna dels kan göra förhör och olika övningar, dels spela spel med de aktuella orden.

På en högre nivå kan S2-eleverna också följa med i de läromedel som de övriga eleverna använder. Då kan S2-lärares roll vara att hjälpa eleverna med förförståelsen för det aktuella temat. Undervisningen kan då gå ut på att läraren och eleven läser det aktuella kapitlet tillsammans innan klassläraren/ämnesläraren tar upp det i den ordinarie undervisningen. Tillsammans med *Lärare 4* jobbar eleverna för att öka läsförståelsen i de läromedel som klassen använder.

Svårighetsgraden ökar småningom och eleverna går från att endast tolka bilderna och rubrikerna till att lyfta ut nyckelord ur texten.

Lärare 4 betonar vikten av att S2-eleverna i den mån det är möjligt använder samma läromedel som de andra i klassen och menar att det stärker elevernas självförtroende: ”Sedan när de har lite mer förståelse så känns det mer motiverat att ta just de texter som de har, så fort det inte är helt övermäktigt så känns det som att de liksom... för då får eleven liksom känna av sedan på lektionen att man hänger med och att man kan diskutera, att man kan svara.”

För åk 7–9 finns en del förenklade läromedel tillgängliga för de olika ämnena. Det här är läromedel som *Lärare 2* använt i sin undervisning. I samhällskunskap använder läraren serien *Jag i samhället* (Lärum). Både *Lärare 2* och *Lärare 4* har använt boken *Zooma in på historia* (Utbildningsstyrelsen). Boken har ett lättare språk och tydliga bilder vilket ska göra det lättare för eleven att ta till sig innehållet⁵⁸. *Lärare 4* är nöjd med läromedlet, medan *Lärare 2* anser att boken är för avancerad för en del av eleverna. Därför har läraren skrivit egna sammanfattningar av innehållet åt sina elever. Med elever som har en stark engelska kan läraren också ta in material på engelska som stöd. *Lärare 4* använder ett digitalt material i historia för åk 7–9, *Benjamins klassrum*. På Benjamin von Kraemers webbplats *Benjamins klassrum* finns korta sammanfattningar av texter som eleverna läser i skolan⁵⁹.

Enligt flera lärare är vissa ämnen ofta svåra för S2-eleverna. *Lärare 1* har upplevt att historia och omgivningslära är utmanande för elever i årskurs 5 och 6. Därför används en stor del av S2-lektionerna till att titta på texter i just de här ämnena. Enligt *Lärare 2* är särskilt historia och samhällslära utmanande ämnen för elever med svag svenska.

⁵⁸ Zooma in på historia (2018) <http://www.edu.fi/presentation/historia> Hämtad 17.3.2018

⁵⁹ Benjamins klassrum (u.å.) <https://sites.google.com/site/benjaminsklassrum/home> Hämtad 20.3.2018

Om du tänker du går in i trädgården så möter du biologin, kemi och fysik möter du också i vardagen liksom på ett sätt, geografi, nåja kanske man inte möter sådär i vardagen, men vissa geografiska fenomen så möter man ju förstås också i vardagen. Men du måste söka upp historien för att möta den. Det är mera abstrakt helt enkelt. Därför är det svårt annars också, och sedan blir det naturligtvis jättemycket svårare om du inte liksom har språket att tillgodogöra dig med.

Lärare 2

I gymnasiet där *Lärare 5* jobbar har svenska språket varit en central del av ämnet svenska som andraspråk, undervisningen har främst varit som en anpassad version av modersmålsundervisningen med både språk och litteratur. *Lärare 5* ser det som en utmaning att ta in olika ämnesområden i undervisningen och poängterar att ämneskunskapen hos läraren inte räcker till för att inkludera andra skolämnen.

Jag förstår att det borde vara på det sättet att man tar från olika ämnesområden, och det har jag nog försökt göra, men nog har jag ändå koncentrerat mig på själva språket. Alltså att lära dem svenska. Och basordförråd och sådana här grundläggande saker, nog har jag mest kört med det. Så kanske jag har lite försummat den där biten då men... Man kan ju inte som moddalärare vara, inte kan man vara biologilärare och så vidare, eller jag kan inte det i alla fall.

Lärare 5

6.3.4 Lokalisering av svenskt material

Eftersom det endast finns ett finländskt läromedel⁶⁰ som uttryckligen är till för svenska som andraspråk är lärarna tvungna att i sin undervisning ta in läromedel från Sverige. Precis som tidigare rapporter och undersökningar antagit (se t.ex. Geber (avsnitt 2.1), Helander och Sundbäck (avsnitt 2.2)) upplever lärarna att det

⁶⁰ Webbplatsen kotisuomessa.fi är gjord för personer som lär sig svenska i Finland, men inte uttryckligen planerat för ämnet svenska som andraspråk. Se närmare beskrivning i avsnitt 3.6.

här är ett problem, både när det gäller anpassningen av materialet och skolans regler kring läromedel. *Lärare 4* nämner att läroplanen ser annorlunda ut i Sverige och att det därför är svårt att direkt använda material därifrån. Enligt *Lärare 1* borde man enligt skolans regler hålla sig till finlandssvenska läromedel. Därför har hen endast plockat delar ur svenska läromedel och inte gått in för att använda svenska läromedel i sin helhet. I mediediskussionen (se avsnitt 2.2.1) gjordes det en del inlägg om hur svensk integration öppnar dörrarna till en nordisk arbetsmarknad. Med det i åtanke kunde man tycka att läromedel från Sverige är en fördel för eleverna, men ämnet svenska som andraspråk ska integrera eleverna i uttryckligen Finland och därmed behövs information om språket, samhället och kulturen i Finland.

Det är vanligt att lärarna plockar specifika övningar och avsnitt ur svenska läromedel. *Lärare 4* tar ibland grammatikövningar ur svenska läromedel och dessa går förstås utan problem att använda i de finlandssvenska skolorna. Med elever i grundskolan använder *Lärare 2* läromedlet *elevspel.se*. Där kan eleverna med hjälp av olika spel öva inte bara svenska utan också läsåmnena. Med elever i åk 7–10 använder *Lärare 2* serien *Läsförståelse A, B, C, D* (Studentlitteratur). Serien riktar sig inte till nyanlända, men läraren har upplevt att serien lämpar sig väl för den här målgruppen. Läromedlen går så gott som alla att använda utan någon form av lokalisering.

Ibland finns det behov att anpassa läromedlen från Sverige till en finländsk kontext. Det kan t.ex. handla om att se närmare på specifika ord eller diskutera hur uttalet skiljer sig mellan finlandssvenskan och sverigesvenskan. *Lärare 2* som jobbat både med *Nudlar och pannkaka* och läromedel från Sverige har diskuterat språkskillnaderna med eleverna: ”Ord som de inte stött på tidigare, det har vi tagit upp lite det här. I *Nudlar och pannkaka* står det något om dynvar, men i de svenska texterna kan det stå något om ett örngott – sådana här ord förekommer helt klart.”

Lärare 1 plockar en del övningar och texter ur läromedel från Sverige (se avsnitt 6.3.2). I läromedlen förekommer det ibland ord som eleverna inte känner igen från det finlandssvenska ordförråd som de tillägnar sig i skolan. Det här ser ändå *Lärare 1* inte som ett problem, snarare som en möjlighet att dels diskutera skillnader mellan finlandssvenskan och rikssvenskan, dels ge eleverna ett större ordförråd.

Jag är ju medveten om det, så ibland säger jag att jo så här säger man pjäxor, vi säger inte pjäxor, vi säger skor, om det kommer t.ex. en sådan bild. Att man alltid uppmärksamgör dem på det. Så jag åtminstone tycker att det är inte kanske helt fel, för att de stöter ju på texter som är rikssvenska, alla böcker är ju inte skrivna för finländare eller för finlandssvensk publik, så att på det sättet tycker jag att de kan ju känna till att det är ett sådant ord. Tjej och kille – vi använder inte det i tal, men de stöter på det i texterna.

Lärare 1

Lärare 2 nämner att en del elever har svårt att lära sig det finlandssvenska tonfallet och att det sverigesvenska uttalet passar eleverna bättre. Här finns enligt läraren tydliga skillnader beroende på vilket elevens modersmål är. *Lärare 2* betonar också vikten av att eleverna får höra hur man uttalar svenskan. Det finns ändå inte nödvändigtvis behov av finlandssvenska hörförståelseövningar, läraren menar att det räcker med att hen själv läser högt för eleverna. Det har visat sig vara lättare för eleverna att förstå texten när de hör läraren läsa högt än då de själva läser högt, i och med att eleverna ännu inte behärskar svenskt uttal.

Lärare 5 har i gymnasiet anpassat vissa delar ur läromedlen från Sverige till det finska samhället. Som exempel nämner läraren delar som behandlar svenska myndigheter och svenskt sjukvårdssystem. Dessa har läraren ersatt med motsvarande information från Finland eller på ett mer allmänt plan tagit upp relevant terminologi, t.ex. ord som man behöver då man går till en läkare. Till stor

del upplever *Lärare 5* ändå att material från Sverige går att använda helt utan anpassning till finländska förhållanden.

Lärare 6 bygger i stor utsträckning sin undervisning på läromedlet *Mål 1* som är producerat i Sverige. Med hjälp av olika finlandssvenska läromedel, främst *SFIF*, får läraren också in en finlandssvensk kontext i undervisningen.

Jag brukar nog använda alla delar i svenska läromedlen, men förklarar och ger tilläggsinformation om finländska förhållanden vid behov. Det är ju t.ex. olika system för hur personnummer skrivs i Finland och i Sverige, så detta behöver ju förklaras. Sen finns det ju också vissa rikssvenska ord och begrepp som vi visserligen förstår i Österbotten, men som vi kanske inte använder själva, t.ex. ”fika”, och då kan lite extra förklaring behövas.

Lärare 6

6.3.5 Nytt läromedel

För närvarandet sätter alla lärare i svenska som andraspråk ned mycket arbete på att skapa och plocka ihop lämpligt material för S2-eleverna. *Lärare 5* anser därför att ett nytt finlandssvenskt läromedel skulle vara mycket välkommet.

Nog skulle det vara bra om vi skulle få ett finlandssvenskt läromedel, utan vidare. För det är mycket arbete med att plocka ihop material och hitta på alltså. Jag fick nog riktigt anstränga mig för att hitta på nytt till varje lektion. För jag ville ju inte heller att det skulle vara någon död tid, jag ville ju att de skulle lära sig. Jag satsade väldigt mycket på det kan jag säga. Jag förberedde mig mycket och länge.

Lärare 5

Lärare 4 lyfter fram att det är svårt för eleverna att i nuläget hänga med i t.ex. två parallella läromedel och att ett nytt läromedel som kunde användas i sin helhet skulle underlätta lärandet för eleverna. *Lärare 4* säger att det främst finns behov

av ett läromedel på en högre nivå. I ett nytt läromedel för svenska som andraspråk borde det finnas möjlighet för eleverna att öva sig på att skriva på svenska. Bland andra *Lärare 4* tar upp att detta är en utmaning för flera av S2-eleverna.

Som det kom fram i avsnitt 6.3.4 anser *Lärare 2* att det är viktigt att eleverna får höra hur man uttalar svenska och lyfter fram högläsning som en metod. *Lärare 1* tillägger att eleverna ofta har svårt att känna igen vokalerna och få dem rätt i sitt uttal. Det här övar *Lärare 1* med eleverna på *kotisuomessa.fi*. I ett eventuellt nytt läromedel är det alltså viktigt att det finns finlandssvenska inspelningar av texter så att eleverna kan lyssna på uttalet.

Alla S2-lärare poängterar att deras undervisning anpassas efter varje elevs behov, dvs. efter elevens ålder, språknivå och kunskapsnivå i de olika ämnena. *Lärare 4* menar att det som en följd av det här kan vara svårt att skapa ett läromedel som skulle gå att använda med alla elever: ”Det är lite problematiskt det där med att ha ett läromedel, det är just därför att de är på tre nivåer, nio årskurser, nio gånger tre är 27 och sedan dessutom har de helt olika kulturbakgrund. Så jag vet inte om något läromedel skulle kunna täcka liksom allt det här.”

Det här är också ett problem som *Lärare 1* tar upp. Hen tillägger att elevernas språknivå beror på hur mycket svenska de hör och får använda utanför skolan och hur motiverade de är att lära sig svenska.

[Det betyder att] om alla elever skulle vara på precis samma utgångsläge, ha liksom lika mycket språklig stimulans, men de har ju inte det när de kommer. Och sedan har de inte det heller i sitt vardagsliv och så här. Sedan har de olika förutsättningar, en del är snabbtänkta, snabblärd och ivriga att jobba mycket extra. Så finns det de som inte gör någonting. Så nej, jag tycker inte att det finns ett sätt som skulle funka.

Lärare 1

Lärare 4 fortsätter med att konstatera att det relativt lätt går att sammanställa ett läromedel för nybörjare i och med att alla ska gå igenom samma grundläggande innehåll. Men ju bättre eleverna blir på svenska, desto brokigare blir deras individuella behov, något som gör det svårt att följa samma läromedel med alla elever. Samtidigt konstaterar *Lärare 4* att de elever som inleder sin skolgång med svenska som andraspråk efter några år antagligen har förutsättningar för att flytta över till modersmålsundervisningen. Då behöver eleverna inte längre lättlästa och anpassade läromedel för svenska som andraspråk, utan klarar sig med samma läromedel som de övriga eleverna. Jag tolkar det här som att läraren menar att det finns ett behov av lättlästa material för de svagare S2-eleverna, men ett mer avancerat S2-material inte behövs, eftersom eleverna då kan använda de vanliga läromedlen.

6.3.6 Övriga kommentarer

Enligt *Lärare 2* och *Lärare 4* lär sig S2-eleverna snabbare att tala svenska än att skriva på svenska. Förklaringen ligger i att eleverna hela tiden hör svenska i skolan och i ett tidigt skede behöver lära sig uttrycka sig på svenska då de kommunicerar med sina klasskamrater. Behovet av att skriva på svenska är inte lika stort. Det har de skolor som *Lärare 2* jobbar i beaktat och S2-eleverna får därför komplettera sina skriftliga prov muntligt. Det har visat sig att det finns en stor skillnad i hur eleverna presterar då de skriver provsvar på papper och då de berättar svaren muntligt. Arrangemanget gäller främst åk 3–10.

Deras [elevernas] svenska är mera muntligt än vad det är skriftligt. Därför behöver man väldigt ofta tolka den skrivna texten, den talade texten hör de sina klasskamrater använda o.s.v., så det är oftast mycket lättare att berätta en saga eller berätta en berättelse än att sedan faktiskt skriva ner dem. [...] De här [S2-eleverna] föredrar att ha liksom muntliga förhör och prov därför att det är så hemskt mycket enklare.

Lärare 2

Flera av lärarna poängterar att de i undervisningen ska beakta elevernas kulturella bakgrund. I gymnasiet har *Lärare 5* upptäckt att det kan finnas skillnader mellan hur snabbt flickor och pojkar lär sig svenska. I gruppen som *Lärare 5* undervisade fanns det en man och nio kvinnor. Eleverna var i åldern 20–27. I och med att det enligt flera av elevernas kultur förväntas att kvinnorna i hög grad stannar hemma hade de kvinnliga eleverna inte samma förutsättningar att lära sig svenska. ”Det fanns en där, en karl kan man säga, han är i detta nu kanske en 27–28 år, och han hade ju då varit mera ute i samhället och så här, att de där flickorna var ju mest hemma och det där märks ju också på språket.”

Lärare 4 har också erfarenheter av att den kulturella bakgrunden påverkar elevernas inläring i grundskolan. Läraren säger att en del av eleverna behöver övning i hur man följer med i en berättelse medan andra måste öva upp sin läsförståelse.

Om det är en kultur där det inte finns något skriftspråk så har inte barnen från början fått liksom den känslan av att man kan förstå en text. Ofta så blir det så att okej de förstår att man måste kunna ljuda de här orden, de förstår att det är ord, men de förstår inte att det betyder någonting.

Lärare 4

Som det kommer fram i avsnitt 6.3.4 är en stor del av undervisningen i svenska som andraspråk ämnesövergripande, dvs. skolspråket står hela tiden i fokus och ämnet innefattar allt från historia till fysik. *Lärare 4* poängterar ändå att det är lättare för S2-läraren att ta upp olika skolämnen i undervisningen självant och på elevens begäran än att ta upp ett annat ämne på en annan lärares begäran. *Lärare 4* upplever att klass-/ämneslärares mål ibland inte sammanfaller med de mål som finns uppsatta för S2-undervisningen. En klass-/ämneslärare kan ha förhoppningar om att S2-eleven med hjälp av S2-läraren ska förstå ett visst ämnesinnehåll. Men S2-lärares mål är att eleven ska få den förståelse som krävs för att hen ska kunna följa med på lektionen och förstå lärobokstexten. Här

skulle alltså behövas mer kunskap om dels vad undervisningen i svenska som andraspråk går ut på, dels vad som hör till S2-lärares ansvarsområden.

Det är viktigt att skolorna inte misstar en S2-elevs svaga språkkunskaper i svenska för t.ex. dyslexi. *Lärare 4* berättar att S2-elever i åk 7 och 8 som inte helt tagit till sig svenskan kan placeras i en specialklass, trots att en sådan undervisning inte nödvändigtvis är det som eleverna har behov av. Som en lösning på problemet föreslår *Lärare 4* att S2-eleverna ska få mer studiehandledning och specialundervisning med inriktning på språket.

6.3.7 Sammanfattning av Grupp 1: lärare i svenska som andraspråk

Lärarna i svenska som andraspråk undervisar eleverna antingen enskilt eller i små grupper på 2–4 elever. Undervisningen är mycket individanpassad och följer helt de utmaningar och behov som eleverna har. Lärarna ser svenska som andraspråk som ett ämnesövergripande ämne och tar därför upp texter och vokabulär från olika läroämnen. Individanpassningen och den ämnesövergripande ämnessynen syns i lärarnas val av läromedel. Lärarna följer i regel flera olika läromedel och plockar övningar och texter ur olika läromedel. I brist på lämpliga material skapar en del av lärarna egna läromedel åt eleverna, t.ex. i form av korta lästlsta sammanfattningar av olika läroböcker. Läromedlen i svenska som andraspråk varierar mycket till formatet; i undervisningen används bl.a. läroböcker, digitala läromedel, bilder av olika slag och skönlitteratur.

Som jag tidigare nämnt använder flera av lärarna också läromedel från Sverige. Många av läromedlen går bra att använda i Finland, medan andra behöver anpassas till finländska förhållanden. Delar som behöver anpassas behandlar själva språket, såsom uttalsövningar, hörförståelseövningar och ordval i de svenska läromedlen. Andra delar som lärarna anpassar till finländska förhållanden behandlar det svenska samhället, t.ex. myndigheter, sjukvårdssystemet och andra system i samhället.

Lärarna uttrycker ett behov av ett nytt läromedel för S2, men säger samtidigt att det är svårt att skapa ett läromedel som skulle kunna användas för alla elever i och

med att lärarna individanpassar undervisningen så mycket. Samtidigt menar lärarna att de skulle ha nytta av ett läromedel som följer den finländska läroplanen och att det skulle underlätta deras arbete. Ett nytt läromedel kunde gärna beakta att S2-eleverna ofta lär sig tala svenska lättare än de lär sig skriva på svenska. Det skulle också vara bra om eleverna på alla nivåer hade tillgång till inspelningar av hur svenskan kan låta på olika orter i Finland. I och med att läromedlet *Nudlar och pannkaka* används till vissa delar för åk 3–6 är det särskilt elever på en lite högre nivå som skulle vara i behov av ett nytt läromedel.

I intervjuerna nämner lärarna att elevernas kulturbakgrund i viss mån påverkar lärandet. Här betonas bl.a. att det särskilt i fråga om äldre elever finns kulturskillnader mellan hur mycket kvinnor och män kan delta i verksamhet utanför skolan och på det sättet öva svenska också utanför skolkontexten. En annan kulturskillnad som tas upp gäller de problem som en del barn har då de lär sig läsa. I intervjuerna kommer det också fram ett önskemål om mer kunskap bland kollegerna i skolan om S2 som ämne och om S2-lärares arbete.

6.4 Grupp 2: speciallärare

6.4.1 Undervisningssystem och eleverna

Undervisningssystemen i svenska som andraspråk varierar från skola till skola. I två av de skolor som jag varit i kontakt med undervisar specialläraren svenska som andraspråk. Den ena speciallärarens skola har haft två S2-elever, men eleverna har nu gått ut skolan. Specialläraren undervisade eleverna i svenska som andraspråk parallellt med att resten av klassen hade lektion i finska. Till arrangemanget hörde också att S2-eleverna var integrerade i modersmålsundervisningen och utöver det fick S2-undervisning av specialläraren två gånger i veckan. I den andra skolan jobbar S2-eleverna med specialläraren då de börjar i skolan och behöver mer stöd i svenska. Eleverna har före det fått förberedande undervisning. *Lärare 7* beskriver systemet så här: ”Då är de på en så pass grundläggande nivå, så att de inte klarar av och kan ha nytta av den undervisning som ges i klassen där man har modersmål och litteratur. Så att inte

differentieringsmöjligheterna i klassen är tillräckliga. Då har jag dem.” Systemet liknar alltså det som beskrivs av S2-lärarna i Grupp 1, och följer samma tankegång som lärarutbildningen i Sverige allt mer går mot, dvs. separata lärarutbildningar för förberedande undervisning och S2-undervisning (se avsnitt 3.7.1).

För tillfället har *Lärare 7* fem S2-elever. Då elevernas språkkunskaper ökar integreras de så småningom i modersmålsundervisningen genom en övergångsfas då de parallellt deltar i modersmålslektioner inom den ordinarie undervisningen och i S2-lektioner hos specialläraren. I de skolor där *Lärare 7* och *Lärare 8* jobbar är eleverna på en grundläggande nivå då de börjar läsa S2 med specialläraren.

Speciallärarna jobbar med eleverna i svenska som andraspråk antingen enskilt eller i små grupper, beroende på hur många S2-elever varje klass har. Går det t.ex. fem S2-elever i skolan på olika klasser får de av schemamässiga orsaker oftast privatundervisning av specialläraren, eftersom det är svårt att hitta en tid då eleverna kan träffa specialläraren samtidigt. För att ibland kunna jobba med en liten grupp har en av lärarna kombinerat S2-lektionerna med stödundervisning åt andra elever i samma klass. Eleverna är fördelade mellan årskurs 7, 8 och 9.

6.4.2 Läromedel

Precis som lärarna i svenska som andraspråk i Grupp 1 har speciallärarna i undervisningen i svenska som andraspråk koncentrerat sig mycket på svenska som skolspråk, dvs. dels behandlat svenskan som språk, dels tagit upp vokabulär ur olika ämnesområden och arbetat ämnesövergripande med språket. *Lärare 7* beskriver målet med S2-undervisningen som ”... att man tränar svenska för att de ska få ett språk som de kan kommunicera på och som de kan studera på.”

Då fokus ligger på svenskan som språk jobbar lärarna och eleverna med meningsbyggnad, ordföljd, läsförståelser och grammatik. *Lärare 8* har använt läsförståelser ur *Mycket, mera, mest* (Liber), *Äppel*-serien (Lärum) och från *lektion.se*. Hen upplever att läsförståelser som innehåller svarsalternativ passar eleverna bäst, eftersom de då inte behöver producera svaren själva utan kan

koncentrera sig på att förstå innehållet i texterna. *Lärare 7* använder läroboken *Fördel SVA för nyanlända* (Natur & Kultur) som grundläromedel och plockar sedan in delar ur andra läromedel för att anpassa undervisningen till elevernas behov.

För grammatikundervisningen använder *Lärare 7* *Greppa grammatiken* (Gleerups) och *Lärare 8* har hämtat olika övningar från webbplatsen *lektion.se*. I grammatiken övar eleverna bl.a. ordböjning (bestämd/obestämd form, singularis och pluralis), vanliga adjektiv och prepositioner.

Lärare 8 poängterar att det är viktigt att variera undervisningen, inte minst för att S2-eleverna ska få se och öva på att använda ord i olika sammanhang. Därför är det viktigt att göra olika typer av övningar, tala, läsa, skriva och lyssna. För att öva rättstavning med eleverna har *Lärare 8* använt *Rättskrivning för åk 6* (Schildts & Söderströms). Dessutom har eleverna fått skriva diktamen och jobbat med ordförråd (t.ex. i form av korsord).

Med elever på nybörjarnivå har *Lärare 7* använt *Svenskbiten* (Gleerups) och *Språkis* (Liber). Då eleverna kommer upp till en något högre nivå plockar läraren in delar ur *Mål* (Natur & Kultur). Utöver de här läroböckerna kompletterar hen undervisningen med digitala övningar via *kotisuomessa.fi* och *Digitala spåret*. *Lärare 8* har använt två olika kompendier, *Svenska 1 och 2*. Läromedlet är från Sverige och är utvecklat för invandrarundervisning. I kompendierna tas det främst upp språkaspekter, men också lite information om det svenska samhället ingår i materialet. Även *Lärare 8* kompletterade undervisningen med digitala läromedel. Eleverna fick med hjälp av skolans pekplattor använda appen *Svenska på en månad*. I appen ser eleven hur ord skrivs, ser en bild av vad ordet betyder och hör en talsyntes uttala ordet. Eleverna ska kunna para ihop ord, bild och ljud. Appen är uppbyggd så att eleverna först ska lära sig känna igen enskilda ord och sedan avancera till meningar på två ord.

Då eleverna uppnått en högre språknivå och delvis kan jobba integrerat i modersmålsundervisningen använder *Lärare 7* läromedel som fungerar ihop med det som ämnesläraren går igenom på modersmålslektionerna. En bok som bra stöder strukturen för modersmålsundervisningen är *Klara texten* (Natur & Kultur). Med hjälp av läromedlet övar eleverna upp de verktyg som behövs för att tolka texter av olika slag.

6.4.3 Ämnesövergripande eller språkfokuserat?

Speciallärarna tar aktivt in texter och vokabulär från olika ämnesområden för att stärka elevernas skolspråk. Det här går i linje med lärarutbildningen i Sverige där man genom att poängtera litteraciteten uppmuntrar lärarna att jobba ämnesövergripande i svenska som andraspråk (se avsnitt 3.7.1). För att jobba med svenska som skolspråk och inkludera ämnesspecifik vokabulär har *Lärare 7* använt läromedlen *Förstå språket No/So* (Sanoma utbildning) och *Omvärldskunskap på mycket lätt svenska* (Natur & Kultur). Här ligger fokus inte enbart på språket, utan på att eleven kan ta till sig innehållet i olika ämnen. Samtidigt lär sig eleven ord som beskriver t.ex. historia, biologi, och religion.

[...] vi studerar via naturvetenskapliga ämnen och också jag har ett par sådana läromedel där som jag använder för att få in mera ämnesområden, mera ämneskunskaper. Alltså att lära sig ord från historien att lära sig ord från biologin osv. och från religionsområdet. Och sedan när man har gått igenom lite enklare texter med de där så jobbar vi sedan också med läroböckerna mera.

Lärare 7

Ämnesspecifik terminologi introduceras alltså genom lättare texter, och så småningom tar läraren också in de läromedel som används i klassen med de övriga eleverna. *Lärare 8* använder sig också av de vanliga läromedlen i de olika ämnena. Nivån på materialet är ändå ofta för avancerad, och då jobbar specialläraren och eleven extra mycket med texterna och vokabulären. Ämneslärarna i de enskilda ämnena har inte heller alltid möjlighet att ge differentierad undervisning eller hitta ett alternativt material åt S2-eleverna (t.ex.

lättlästa läromedel), och då blir det på S2-lärarens ansvar att eleven kan ta till sig innehållet i alla ämnen. Tillsammans med specialläraren kan eleverna t.ex. öva inför prov. Då skapar de tillsammans ordlistor över den vokabulär som behövs. *Lärare 8* beskriver här vilka utmaningar som kan uppstå då man jobbar med skolspråket inom olika ämnen:

Vi märkte ganska snabbt att våra ordböcker, alltså svensk engelsk-ordbok, har inte våra specifika ord för samhällskunskap för att det är liksom ett ämnesområde som kanske inte synkar med regeringen i Amerika eller så här. Så om du har t.ex. regeringssonderare som sedan då ska börja sammankalla – det finns inte sådana ord. Så det därän vi hittade inte nödvändigtvis [orden]. Då var det att börja fundera på då, men att - Hur ska den här eleven kunna visa sitt kunnande i provet?

Lärare 8

Eftersom det inte finns finlandssvenska läromedel i svenska som andraspråk för den här åldersgruppen (åk 7–9) ligger det på lärarens ansvar att ta fram material som lämpar sig dels för elevernas nivå, dels för ämnet de behandlar. I Sverige finns det läromedel som uttryckligen tar upp skolspråket i olika läroämnen och där den centrala vokabulären behandlas, t.ex. *Förstå språket No/So*. Som *Lärare 8* nämner i citatet här ovanför är det en utmaning att hitta på system för hur S2-eleverna kan visa sin kunskap i olika ämnen, utan att det faller på svaga kunskaper i svenska. I skolan där *Lärare 8* jobbar har de löst problemet så att eleverna vid behov får skriva delar av proven på engelska, använda ordbok i provet och få prov anpassade till sin språknivå. De anpassade proven kan t.ex. bestå av lucktest där eleven ska placera in rätt ord på rätt plats i meningar för att visa att hen förstår t.ex. vokabulär och innehåll i en kurs i samhällslära.

6.4.4 Lokalisering av svenskt material

Precis som lärarna i svenska som andraspråk i Grupp 1 konstaterar speciallärarna att de behöver anpassa läromedlen från Sverige till finländska förhållanden. Det här får de också stöd för i rapporter och undersökningar om svensk integration (se

t.ex. Geber (avsnitt 2.1), Helander och Sundbäck (avsnitt 2.2)). *Lärare 7* jobbar främst med de rikssvenska materialen *Fördel SVA för nyanlända*, *Omvärldskunskap på mycket lätt svenska* och *Klara texten* med S2-eleverna. Särskilt vissa avsnitt i boken *Fördel SVA för nyanlända* upplever läraren att behöver anpassas till finländska förhållanden. Hen har därför gjort ersättande material för delarna om geografiska områden och städer i Sverige och monarkin.

Jo, nog kommer det, ganska fort liksom så är det ju orter som kommer in, så där vill man ju komplettera då och ta in våra egna orter. Och sedan så kommer det ju också en del så där kulturpresentation ganska snabbt, så nog behöver man jobba med det där materialet en del. [...] Presidentparet presenterar jag i stället för kungafamiljen sådär.

Lärare 7

Dessutom behöver läraren förklara vissa språkliga uttryck (t.ex. hur man anger tiden, vissa prepositioner och ord som ”fika”) som skiljer sig mellan svenskan i Sverige och finlandssvenskan. I vissa fall har speciallärarna helt lämnat bort eller modifierat delar ur svenska läromedel för att delarna inte har relevans för eleverna i Finland. *Lärare 8* ger ett exempel på en övning som helt utgår från det rikssvenska uttalet, och som därför blir svår för eleverna som mest hör finlandssvenskt uttal då de lär sig svenska.

Ganska så här direkt går det [rikssvenska materialet] nog att använda, med vissa ord, om du har dem t.ex. som specifika sj-ljud eller tj-ljud eller sådana här, så ska du liksom sortera dem enligt hur du uttalar dem. Då kan det ju vara att du i Sverige säger ”tjiosk” medan du i Finland säger ”kiosk”. Så att det var sådana övningar som jag då inte använde egentligen alls, utan då kunde det vara just att vi hade de här orden bara, att vi aldrig sorterade dem i enligt uttalet och sådär, att vi kom inte kanske så långt.

Lärare 8

Båda speciallärarna poängterar ändå att läromedlen från Sverige är mycket bra uppbyggda i och med att man i Sverige har stor erfarenhet av att integrera just på svenska. Lärarna konstaterar att deras jobb skulle ha blivit betydligt mer utmanande utan tillgången till de rikssvenska läromedlen.

6.4.5 Nytt läromedel

Speciallärarna som jag har intervjuat har båda använt sig av en mängd olika läromedel och betonar att S2-undervisningen är mycket individanpassad. De är ändå överens om att ett nytt läromedel i S2 anpassat till den finländska läroplanen skulle underlätta deras arbete, särskilt om läromedlet kunde utformas som ett stödpaket som läraren kan plocka lämpliga texter och övningar ur.

Specifikt läromedel i sig kan vara jättebra som ett stödpaket, men det beror så på i vilket skede man kommer in att jag kan tänka mig att har man t.ex. en grupp då där man har liksom svenska för invandrare så kanske alla börjar med samma sak, och då kan ett läromedel fungera.

Lärare 8

Det beror på så väldigt mycket hur det skulle se ut det läromedlet, om det som skulle finnas olika ämnesområden och om det skulle finnas liksom olika nivåer och djup på saker och ting och texter på samma tema, men olika omfattande och sådär, det skulle väl... det är ju möjligt då, om det skulle vara ett gediget läromedel med mycket differentiering så skulle det ju vara möjligt säkert.

Lärare 7

Lärarna förhåller sig alltså lite tveksamma till utformningen av ett nytt läromedel i och med att undervisningen är så individanpassad och ofta sker enskilt eller i mycket små grupper. Ett nytt läromedel borde enligt lärarna gå att differentiera lätt, vara ämnesövergripande och inte kräva att man följer det i en viss ordning, utan göra det möjligt för läraren att plocka ut delar ur. Dessutom lyfter *Lärare 8*

fram att det är viktigt att läromedlet innehåller roliga och mångsidiga övningar t.ex. i form av spel. Läraren betonar också att undervisningen och läromedlen ska uppmuntra S2-eleverna att berätta om sitt hemland, språk och sin egen kultur.

Att man på något sätt också liksom tar in lite av deras kultur och respekterar det att de har kommit liksom från en annan kultur, att man inte öser jättemycket nu av det här som är vardag för oss här, vi lever i det här, vi lever i det här språket, vi lever i den här kulturen, att en sådan här ömsesidig respekt.

Lärare 8

6.4.6 Övriga kommentarer

I båda speciallärares skolor får S2-eleverna i något skede undervisning parallellt i svenska som andraspråk och i svenska som modersmål. Arrangemanget kräver att specialläraren och modersmålläraren tillsammans ser över elevens inläring, t.ex. när det gäller en anpassad läroplan och bedömning. Eleven själv kan också delta i diskussionerna kring lärandet. *Lärare 7* beskriver sitt samarbete med modersmålläraren så här: "Så det blir mycket samplanering med modersmålläraren faktiskt. Vi som delar dokumenten som sådär på nätet och sedan så förstås måste ju vi prata en hel del också, men att, så att eleven ibland är med och ibland inte med. Ibland är vi med båda två och ibland är det bara eleven som är med."

För att S2-eleverna ska integreras så bra som möjligt är det viktigt att alla lärare och den övriga skolpersonalen samarbetar i frågor som gäller eleverna. *Lärare 8* tar upp att S2-eleverna har rätt att vid behov få skolhälsovård och speciallärarstöd, och att få tala med kuratorn. Läraren menar att integreringen och undervisningen i skolan behöver individanpassas för varje elev:

...vi ska kanske komma ihåg att de här eleverna, sådana här elever kan ha ganska mycket i bagaget som påverkar deras välmående. Och beroende på lite hur den här eleven mår och hur eleven kan ta till sig liksom undervisning så där får man nog anpassa liksom innehållet i

lektionerna ganska mycket, och sedan också vara lite lyhörd för att hur är det här idag.

Lärare 8

Lärare 8 efterlyser ett tydligare samarbete inom skolan där det är klart mellan lärarkollegerna vem som ansvarar för vad och vem sköter kontakten till hemmet. Läraren ifrågasätter också om speciallärare över huvud taget ska vara ansvariga för S2-undervisningen. Åtminstone i den här lärarens kommun och skola har det varit oklart vem det är som ska ansvara för S2-undervisningen. ”Sedan kan man ju ifrågasätta att är det på speciallärarens bord att stödja de här [S2-eleverna], vilket det ofta blir, att man sätter dem på den. Jag är av den åsikten att det ska vara en modersmålslärare, en som har svenska på riktigt. [...] Så att det finns kanske nog mycket att fundera på ännu.” (*Lärare 8*)

I lärarutbildningen vid Stockholms universitet ser man ändå att den vetenskapliga grund som ämnet svenska som andraspråk främst vilar på är två- och flerspråkighetsforskning, men att svenska och didaktik samtidigt också är viktiga för ämnet (se avsnitt 3.7.1). *Lärare 8* menar att osäkerheten beror på att det hittills varit ovanligt att invandrarbarn börjat i svensk skola och att skolan och kommunen därför inte har någon tidigare erfarenhet att bygga på. Dessutom poängterar läraren att det finns en skillnad mellan att behöva stödundervisning av specialläraren och att behöva lära sig svenska som skolspråk. S2-eleverna är endast i behov av språkstöd, inte specialundervisning.

6.4.7 Sammanfattning av Grupp 2: speciallärare

Speciallärarna har båda undervisat i svenska som andraspråk parallellt med sitt jobb som speciallärare. Undervisningen sker enskilt eller i små grupper. Lärarna ser på svenska som andraspråk som ett ämne där eleven ska lära sig skolspråket. Därför har de riktat in undervisningen både på att stärka elevernas svenska och på att ge eleverna förutsättningar att klara av de olika läroämnena i skolan. Då lärarna jobbat med språket har de bl.a. övat grammatik och läsförståelse. För att få in olika läroämnena plockar lärarna delar ur rikssvenskt material som uttryckligen riktar sig till S2, och ser på texterna i de läromedel som den övriga klassen

använder. Lärarna använder olika typer av material, läroböcker, digitala läromedel, appar och korsord. Läromedlen från Sverige behöver ibland anpassas till finländska förhållanden. Anpassningen gäller dels det språkliga, såsom ordförråd och uttal, dels det samhälleliga, såsom orter och monarkin.

Ett nytt material kunde hjälpa lärarna i deras arbete, men samtidigt upplever de att det skulle vara svårt att skapa ett läromedel som skulle täcka alla de behov som uppstår under S2-lektionerna. En form av stödpaket kunde ändå fungera, som en materialbank där man kunde plocka lämpliga delar. Jag tänker mig t.ex. ett digitalt läromedel med texter, filmer, hörförståelseövningar, spel etc. från olika ämnesområden och på olika nivåer (både språklig nivå och åldersnivå). Lärarna poängterar vikten av att ett nytt läromedel innehåller texter och övningar från olika ämnesområden och på olika nivåer så att man lätt kan differentiera undervisningen. Dessutom är det viktigt att man beaktar elevernas kulturbakgrund.

I intervjuerna kommer det fram att en viktig del av speciallärares arbetsbild är att planera S2-undervisningen tillsammans med modersmåsläraren i skolan. I båda skolorna är S2-eleverna i olika skeden integrerade i modersmålsundervisningen och därför är det viktigt att specialläraren och modersmåsläraren planerar sin undervisning för S2-eleverna tillsammans. I intervjuerna betonar man också vikten av att skolan har en utarbetad och fungerande integrationsplan för S2-eleverna. Det innebär att det ska vara klart för alla vem som ansvarar för S2-undervisningen, vem som sköter kontakten till hemmet och hur samarbetet kollegerna emellan fungerar för att integrationen i skolan ska gå så smidigt som möjligt.

6.5 Grupp 3: modersmåslärare

Jag har intervjuat fyra modersmåslärare som har elever i svenska som andraspråk integrerade i sin undervisning. Utöver det har jag via e-post diskuterat med två lärare om de läromedel som de använder med S2-eleverna i sin

modersmålsundervisning. Eftersom lärarna i modersmål och litteratur är ämneslärare undervisar alla lärare i den här gruppen antingen i åk 7–9 eller på gymnasiet. I och med att det är fråga om ämnesundervisning i modersmål och litteratur har lärarna inte tagit in t.ex. vokabulär från andra ämnesområden, det är något kollegerna i de övriga ämnena gör på sina lektioner. Därför saknas den här subkategorin i analysen av modersmålslärares svar.

Enligt de nuvarande behörighetskraven för lärare i svenska som andraspråk är modersmålslärares behöriga att undervisa i S2 (5 § i förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet). Lärarna i Grupp 3 jobbar ändå alla uttryckligen som modersmålslärare och har S2-elever integrerade i sin undervisning. Som det kommer fram i avsnitt 3.7 ingår ett flerspråkighetsperspektiv i ämneslärarutbildningen, om än i relativt liten utsträckning. När det gäller lärarutbildningen i Sverige diskuteras möjligheten att alla lärare i svenska skulle få kompetens att undervisa flerspråkiga elever just med tanke på att alla flerspråkiga elever inte endast läser S2, utan också är integrerade i modersmålsundervisningen (se avsnitt 3.7.1).

6.5.1 Undervisningssystem och eleverna

De modersmålslärare som jag intervjuat undervisar alla S2-elever integrerat i modersmålsundervisningen, i klasserna kan det t.ex. finnas 1–2 elever som läser svenska som andraspråk. I den skola där *Lärare 10* undervisar (åk 7–9) delar modersmålsläraren och specialläraren på undervisningen för S2-eleverna. I början av sina studier är eleverna med specialläraren, då deras språknivå inte ännu räcker till för modersmålsundervisningen: ”Vi jobbar på det sättet att de som kan vara integrerade i modersmålsundervisningen så är det, och sedan då de som inte har tillräckliga språkliga färdigheter för att ta del av den undervisningen i klassrum så de jobbar då tillsammans med [specialläraren]. Så vi försöker i mån av möjlighet att de är med i klassen.” (*Lärare 10*)

I samma skola är en assistent alltid med på modersmålslektionerna, eftersom det i gruppen finns elever som läser svenska som andraspråk. När de är två vuxna i klassrummet har eleverna större möjlighet att vid behov få extra stöd. Också i den

skola där *Lärare 11* undervisar (gymnasium) är samarbetet mellan modersmåsläraren och specialläraren tätt. Där har specialläraren bland annat hjälpt S2-eleverna att lära sig jobba på egen hand.

Modersmåslärarna ger vid behov stödundervisning åt S2-eleverna. Den här undervisningen sker i regel individuellt, men ibland kan lärarna träffa en mindre grupp och gå igenom något som varit utmanande i den ordinarie undervisningen. En del lärare upplever att det är svårt att stödja några få elever under lektionerna. En lösning på det här är att i stället ge stödundervisning åt eleverna utanför lektionstid. *Lärare 5* beskriver problematiken så här:

Tänk dig att du har stor grupp på 30 elever och så sitter där en som borde få specialundervisning i svenska som andraspråk, det känns väldigt frustrerande, det måste jag nog säga. Någon gång hände det att eleven i fråga stannade kvar efter timmen och vi redde ut saker och så här. Det var inte tillfredsställande, eller det är inte det. [...] Det är ju extra jobb också... man kan ju välja antingen att inte bry sig, de får hänga med så gott det går, eller sedan att man göra specialarrangemang och hitta på material, men man orkar inte alltid.

Lärare 5

Eleverna har anpassad bedömning både i åk 7–9 och i gymnasiet och bedöms därför enligt läroplanen för svenska som andraspråk, och inte enligt läroplanen för svenska som modersmål.

6.5.2 Läromedel

Modersmåslärarna använder i regel samma undervisningsmaterial för S2-eleverna som för de övriga eleverna, t.ex. *Lärare 10* använder serien *Logga in, Chatta och Surfa vidare* (Schildts och Söderströms) i åk 7–9. Lärarna beskriver ändå alla hur de periodvis måste differentiera sin undervisning för S2-eleverna. Differentieringsbehovet varierar från elev till elev och lärarna försöker då hjälpa med de delar av undervisningen som varje elev upplever som utmanande.

Litteraturen utgör en avgörande del av undervisningen och ibland behöver lärarna anpassa valet av skönlitteratur för S2-eleverna. Då S2-elever har svårt att läsa motsvarande romaner som den övriga gruppen kan läraren hjälpa till med valet av en lämplig bok. *Lärare 9* berättar att S2-eleverna i åk 7–9 kan få läsa kortare romaner än de övriga i gruppen. *Lärare 10* är inne på samma linje, och tillägger att lättlästa böcker också kan vara lämpliga. I årskurs 8 genomförs differentieringen t.ex. genom att S2-eleven läser deckarnötter medan de andra läser hela deckare. Samtidigt påpekar *Lärare 10* att det inte endast är längden som avgör hur lätt eller svår en roman är, det är framförallt språknivån som avgör svårighetsgraden.

När vi läser olika typer av deckare och klassiker t.ex., det läser vi på åttan och nian, att man då väljer en som har ett relativt lätt språk och någonting som de samtidigt är intresserade av. Att det behöver inte nödvändigtvis vara lättläst men att man väljer då en som passar för deras språkliga nivå. Och det behöver ju kanske inte vara kortare heller, utan bara det där språket är [lättare]. Men oftast går det ju lite långsammare att läsa, så då behöver det kanske vara lite kortare, att det inte är en deckare som är 400 sidor.

Lärare 10

Så gott som alla modersmåslärare i Grupp 3 betonar litteraturens roll i undervisningen, alltså precis som S2-lärarna i Grupp 1. Men inte heller i Grupp 3 är det någon som tar upp att ett flerspråkighetsperspektiv i valet av litteratur (se närmare beskrivning av det i avsnitt 6.3.3). Det här är en aspekt som Natalia Ganuza, universitetslektor vid centrum för tvåspråkighetsforskning vid Stockholms universitet, menar att lärarna borde bli medvetna om redan under sin utbildning (se avsnitt 3.7.1).

När terminologin i ämnet blir utmanande hjälper lärarna S2-eleverna genom att förklara svåra ord. I sådana fall kan lärarna ge eleverna sådana verktyg som kan stödja dem t.ex. när de läser eller skriver på svenska. Lärarna tipsar då om

skrivverktyg, synonymer, stavning och SAOL-appen samt visar var i läroboken eleven kan hitta mer information om ämnet.

Alla lärare som undervisar på gymnasiet använder i stort sett samma läromedel för S2-eleverna som för den övriga gruppen. Differentieringen syns främst i själva undervisningen, inte i valet av läromedel. Men i fråga om övning inför studentexamen har gymnasielärarna trots allt använt olika material för de två grupperna. S2-eleverna har fått öva på gamla *studentprov i svenska som andraspråk*. Trots att S2-studerandena är integrerade i modersmålsundervisningen är målet för dem att skriva just det studentprovet. Så här beskriver *Lärare 13* arbetssättet och valet av läromedel: "Undervisningsmaterialet är alltså samma som för modersmålsundervisningen. Uppgifterna bedöms enligt andra kriterier och till exempel gällande skriftliga uppgifter kan instruktionerna justeras, men i övrigt följer de studerande modersmålsundervisningen, förutom då när det gäller essäprov och textkompetensprov. Då skriver de studerande som behöver S2 sådana studentprovsuppgifter i stället."

Lärare 5 upplever ändå att den här formen av differentiering inte är tillräcklig och skulle gärna differentiera sin undervisning mer. På grund av tidsbrist och stora undervisningsgrupper upplever läraren ändå att det är svårt att beakta S2-studerandena mer: "De ska i studenten skriva provet i svenska som andraspråk, så när de andra hade prov, så tog jag delar ur svenska som andraspråksstudentprov till exempel. Nu funkar det ju också förstås, men inte har man alltid tid med allihopa."

6.5.3 Lokalisering av svenskt material

Modersmålslärarna använder i regel samma läromedel med de integrerade S2-eleverna som med den övriga gruppen. *Lärare 10* och *11* nämner att de ibland använder delar ur rikssvenska läromedel. *Lärare 11* har i gymnasiet använt *Nya Språknyckeln D* (Studentlitteratur) som bygger på utdrag ur olika skönlitterära texter. Boken riktar sig till dem som går SFI-utbildningen (svenska för invandrare). *Lärare 10* har ibland plockat delar ur läromedel som är till för

modersmålsundervisning, inte för svenska som andraspråk. Materialet fungerar oftast bra i Finland, med undantag för delar som behandlar uttalet.

Ibland finns det ju en del språkliga skillnader mellan finlandssvenskt och svenskt också som ställer till det t.ex. om man tänker på ä och e, att vi uttalar ä och e olika i Sverige och Finland och då blir det ju lite klurigt att förklara hur man stavar ä-ljudet på svenska t.ex. Att när de har då exempel som ”räv” och sådär som vi säger ju ”rev” så att det blir sådana... Så att jag saknar nog kanske ett finlandssvenskt läromedel för svenska som andraspråk faktiskt.

Lärare 10

6.5.4 Nytt läromedel

Eftersom de flesta av modersmållärarna upplever att undervisningen för de integrerade S2-eleverna fungerar bra med de vanliga läromedlen finns det inte från alla modersmållärarnas sida ett uttalat behov av ett nytt läromedel.

Men *Lärare 10* framhåller ändå att det skulle vara bra att ha tillgång till ett finlandssvenskt läromedel som uttryckligen är riktat till elever i svenska som andraspråk. Läraren menar att eleverna t.ex. kunde behöva ett material som utgår från det finlandssvenska uttalet. Materialet skulle också gärna få innehålla mycket skrivuppgifter, eftersom det är den delen eleverna ofta upplever som utmanande.

Jag tycker att det verkar som att hela muntliga biten, åtminstone de som jag har, fungerar bra, att sedan det är liksom mera skrivande, att formulera sig i skrift som det behövs kanske mera stöd på att läsförståelse brukar gå ganska bra också. Att jag tycker att det kanske är mest skrivuppgifter som de själva också uttrycker som svåra.

Lärare 10

6.5.5 Övriga kommentarer

De två lärare som undervisar i åk 7–9 upplever att det gått bra att ha S2-elever integrerade i modersmålsundervisningen, medan utmaningarna verkar vara större i gymnasierna. *Lärare 11* tycker att det borde vara tydligare fastställt hur undervisningen i svenska som andraspråk ska ordnas. Läraren efterlyser gemensamma riktlinjer för undervisningen "...så att alla lärare inte är handfallna och tvungna att börja från noll." Läraren upplever alltså att det inte funnits tillräckligt med information om hur undervisningen ska se ut och vem som ska ansvara för den. För att underlätta lärarnas arbete borde det enligt *Lärare 11* finnas tydliga riktlinjer för hur undervisningen ska skötas, antingen på kommunal eller nationell nivå. Framför allt efterlyser hen ett samarbete mellan de skolor som integrerar elever på svenska. Jag tolkar det som att läraren önskar ett liknande program för kompetensutveckling som Skolverket i Sverige utarbetat (se Helga Stenssons kommentar i avsnitt 3.7.1).

Lärare 5 undervisade först elever i S2 i en separat grupp, men då gruppen blev för liten integrerades eleverna i modersmålsundervisningen. Läraren ser många nackdelar med det här och poängterar att grupperna är så stora att det är svårt att differentiera undervisningen för en enda S2-elev. Samtidigt tar läraren fram problematiken i att S2-eleverna ofta ogärna sticker ut och därför kanske inte alltid säger till om de behöver extra hjälp: "Men jag kunde ju gå, om de skulle göra t.ex. något tillsammans, någon uppgift så kunde jag ju gå och hjälpa den här eleven då lite extra. Men det är ju det också att inte vill de ju sticka ut, de vill ju inte det. Så det är nog knepigt, det är en jätteknepig situation."

6.5.6 Sammanfattning av Grupp 3: modersmålslärare

Det som främst skiljer Grupp 3 från de övriga grupperna är att S2-eleverna inte får ämnesöverskridande undervisning av modersmålslärarna. Det här är en naturlig följd av att eleverna är integrerade i modersmålsundervisningen. De S2-elever som behöver språkstöd i andra läroämnena borde få det av varje enskild ämneslärare som undervisar eleven. Därmed blir modersmålslärarens uppgift att stödja S2-eleven i uttryckligen modersmål och litteratur.

Lärarna använder i regel samma läromedel med de integrerade S2-eleverna som med den övriga gruppen. Differentieringen syns i stället mer i arbetssättet. Lärarna kan ha svårt att hinna stödja S2-eleverna under lektionerna och erbjuder därför S2-eleverna stödundervisning utanför lektionstiden. Ibland krävs det också att läraren anpassar t.ex. instruktionerna för en viss uppgift för S2-eleverna. Modersmåslärarna kan plocka in stödmaterial från andra läromedel, antingen ur S2-läromedel eller ur läromedel för modersmål. Bland stödmaterialen nämns också t.ex. SAOL-appen. I gymnasiet ger modersmåslärarna gamla studentprov i svenska som andraspråk åt de elever som kommer att skriva det i studentskrivningarna.

Modersmåslärarna nämner att de beaktar S2-elevernas språknivå då de tipsar eleverna om skönlitteratur. En del lärare väljer böcker som är bearbetade till lättläst version medan andra snarare väljer lite kortare böcker för S2-eleverna.

De flesta av lärarna upplever att det fungerat bra att ha S2-elever integrerade i modersmålsundervisningen och att de inte haft behov av något annat läromedel för eleverna. Det kommer ändå fram att det kunde vara bra för lärarna att ha tillgång till stödmaterial för hur man uttalar svenskan i Finland. Det finlandssvenska uttalet är något lärarna självklart inte kan hitta övningar för i rikssvenska läromedel. I intervjuerna kommer det därtill fram att S2-eleverna skulle behöva mer stöd och övningar för att formulera sig i skrift.

Trots att det fungerat bra att ha S2-elever integrerade i modersmålsundervisningen, med tanke på läromedlen, är det en del lärare som saknar ett system för hur eleverna ska integreras i skolan och hur S2-undervisningen ska se ut. Ett tätare samarbete mellan de skolor i Svenskfinland som har S2-elever efterlyses här. Det kommer också fram att vissa upplever att det är svårt att beakta S2-eleverna då de är integrerade i den ordinarie undervisningen; att hela tiden anpassa undervisningen för några elever blir utmanande.

7 Slutsatser

Integration på svenska i Finland är ett relativt outforskat område som blivit aktuellt i och med flyktingkrisen år 2015. Den svenska integrationen har diskuterats mycket i medierna (se kap. 2.2.1) och allt fler rapporter och undersökningar om svensk integration har publicerats under de senaste åren. I och med det ökade intresset för svensk integration har också undervisning i svenska som andraspråk i skolorna aktualiserats. Det är allt fler familjer som väljer att barnen ska börja i svensk skola och som en följd av detta ökar antalet skolor som tar emot invandrarelever. Den forskning som behandlar svensk integration har hittills fokuserat på integrationsutbildningarna för vuxna. För att bidra med en annan synvinkel på svensk integration valde jag att i min avhandling undersöka ämnet svenska som andraspråk.

Svenska som andraspråk har funnits med i den finländska läroplanen sedan 1994. Ämnet har genomgått stora förändringar under de 20 senaste åren och utvecklats till ett ämne som stöder elevens skolgång på svenska och integrationen i Finland. Antalet S2-elever har under de senaste åren ökat markant och kommuner som inte tidigare haft invandrarelever har nu för första gången varit tvungna att utveckla ett system för S2-undervisningen. I och med att antalet elever är relativt litet har det inte heller funnits en marknad i Finland för läromedel i S2. De enda läromedel som producerats i Finland är *Nudlar och pannkaka* (Utbildningsstyrelsen) för åk 3–6 och det digitala materialet *kotisuomessa.fi* (Utbildningsstyrelsen). Det senare är ändå inte specifikt utvecklat med tanke på S2-eleverna, utan riktar sig till en bredare målgrupp. Med det här som bakgrund valde jag att i min avhandling fokusera på läromedel för S2 och utgick från följande frågor:

1. Vilka läromedel används för undervisningen i svenska som andraspråk?
2. Hurdant material saknas för undervisningen?
3. Hur och varför anpassas läromedlen från Sverige till finländska förhållanden?

Min avhandling bygger på intervjuer med 10 lärare som undervisar elever som läser svenska som andraspråk. Dessutom har jag per e-post diskuterat valet av läromedel med tre lärare. Skolorna som jag har varit i kontakt med har arrangerat undervisningen för S2-eleverna på olika sätt och därför utgör mina informanter inte en homogen grupp. Jag har delat in informanterna i tre grupper utgående från deras undervisningsbeskrivning: 1. lärare i svenska som andraspråk, 2. speciallärare och 3. modersmålslärare. Jag har analyserat intervjuerna med hjälp av kvalitativ innehållsanalys enligt Schreiers modell (2012).

Utgående från intervjuerna med lärarna kan jag konstatera att det används en mängd olika läromedel i undervisningen i svenska som andraspråk. Lärarna använder allt från regelrätta läroböcker och digitala läromedel till spel och skönlitteratur⁶¹. Lärarna följer sällan ett visst läromedel från början till slut, utan plockar snarare relevanta delar ur olika läromedel. Utöver att lärarna plockar ihop lämpliga delar av existerande läromedel är det många som tar upp att de skapar egna läromedel. Det kan t.ex. vara fråga om en sammanfattning av innehållet i en lärobok skriven på lättare svenska.

Valet av läromedel påverkas i hög grad av hur S2-undervisningen är organiserad i skolan, det vill säga om eleverna jobbar enskilt med läraren, i små grupper eller integrerat i modersmålsundervisningen. Det som ändå styr valet av läromedel mest är den enskilda elevens behov. Det här innebär att lärarna anpassar sin undervisning främst efter elevens ålder, språknivå och ämneskunskap i de olika läroämnena, men också elevens kulturbakgrund kan komma att påverka undervisningens utformning.

Ämnet svenska som andraspråk ska ge eleverna färdigheter i svenska som skolspråk och därför tar lärarna in texter och läromedel som behandlar olika ämnesområden. De olika läroämnena kan t.ex. tas upp via lättlästa versioner av läroböckerna eller via bilder och spel. Alla informanter, utom modersmålslärarna som har S2-elever integrerade i undervisningen, jobbar på det här sättet

⁶¹ Se bilaga 1 med alla läromedel.

ämnesevergripande. Har skolan valt att integrera eleverna direkt, dvs. att eleverna genast deltar i den ordinarie undervisningen, är det på varje ämneslärares ansvar att ge det stöd som eleverna behöver i just det ämnet. Målet med undervisningen påverkar alltså valet av läromedel.

Så gott som alla informanter upplever att det finns behov av ett nytt läromedel producerat i Finland. Eleverna skulle behöva läromedlet för att få information om t.ex. Finlands geografi och det finländska samhället och framförallt för att få klarhet i skillnaderna mellan svenskan i Sverige och Finland. Dessutom skulle det vara bra för eleverna att få höra finlandssvenskt uttal i upplästa texter eller hörförståelseövningar. Lärarna menar ändå att det i och med arbetets karaktär skulle vara svårt att följa ett och samma läromedel med alla elever. Därför tar flera av informanterna upp möjligheten att skapa ett läromedel som uppmuntrar till differentiering och som man kan plocka relevanta delar ur. Till formatet kunde läromedlet vara en materialbank där man lätt kunde plocka lämpliga material. Materialet borde (framför allt i åk 1–9) behandla alla läroämnen, inte endast vara ett läromedel i svenska. Här poängteras att historia och samhällslära hör till de ämnen som är utmanande för eleverna. Ett läromedel av den här typen skulle behövas för alla årskurser, från grundskolan till gymnasiet. Ett alternativ kunde vara att inkludera texter om olika ämnen men på olika nivåer så att materialet kunde anpassas till olika språknivåer och åldrar.

Ett nytt läromedel skulle också behövas för att lärarna inte ska behöva producera alternativt material till vissa delar av läromedlen från Sverige. I nuläget använder många sig av det digra utbudet av läromedel för S2 som finns i Sverige. Delar om geografi, språk (ord och uttryck), kultur och samhälle (statsskick, hälsovårdssystem) är lärarna ändå tvungna att anpassa till finländska förhållanden. De här delarna behöver anpassas, eftersom S2-eleverna ska integreras på svenska i Finland, och då kan inte undervisningen ta upp system och geografi i Sverige. Samtidigt framhåller lärarna att det är en fördel att eleverna också lär sig något om Sverige, och t.ex. språkskillnader kan vara bra att känna till då man börjar läsa skönlitteratur från Sverige.

Utifrån den här undersökningen kan jag konstatera att svenska som andraspråk och därmed integrationen i skolan ändå inte enbart brister i ett för snävt utbud av finländska läromedel. För att integrationen ska fungera som en helhet måste man också se på följande fyrfält:

Kunskap om svenska som andraspråk (och om svensk integration)	Läromedel
Integrationsmodell i skolan	Lärare

1. Kunskap om svenska som andraspråk (och om svensk integration)

Det behövs kunskap om att svenska är ett möjligt integrationsspråk i Finland och därigenom kunskap om att barn kan läsa svenska som andraspråk i de svenska skolorna. Den här kunskapen behövs på flyktingmottagningar och på arbets- och näringsbyråer. Det här är också något som kommer fram i mediediskussionen (se avsnitt 2.2.1). Av intervjuerna framgår det att lärarna önskar att kollegerna i skolan skulle ha en större kunskap om ämnet svenska som andraspråk. I nuläget upplever flera av informanterna att lärarkollegerna inte har klart för sig dels vad ämnet svenska som andraspråk går ut på, dels vad som hör till S2-lärares ansvarsområde.

2. Läromedel

För att integrationen ska lyckas behövs det läromedel i svenska som andraspråk som lyfter fram det finländska. Det behövs främst läromedel som kan användas i undervisningen i svenska som andraspråk, vare sig undervisningen sker individuellt eller i små grupper. Läromedlet borde vara så pass flexibelt att det går att använda i båda undervisningsformerna. Dessutom skulle det vara bra med ett läromedel som kunde fungera som stöd för både eleverna och lärarna då S2-elever

är integrerade i modersmålsundervisningen. Det framgår av intervjuerna att någon form av materialbank med material på olika nivåer eller ett stödmaterial skulle passa lärarnas undervisning bäst.

3. Integrationsmodell i skolan

Av intervjuerna framgår det att en del lärare känt sig handfallna då S2-elever börjat i skolan och det blivit lärarens ansvar att sköta undervisningen. S2-läraren har i vissa skolor också fått fungera som en form av stödperson för den nya eleven och varit en länk mellan hemmet och skolan. Lärarna efterlyser därför en gemensam linje för hur alla skolor ska ta emot de nyanlända eleverna. Den här modellen kunde utvecklas antingen på kommunal eller nationell nivå. Det behövs alltså en modell för hur S2 ska ordnas och vem som ska sköta undervisningen i ämnet. Om alla hade klart för sig hur ansvarsfördelningen i skolan ser ut skulle integrationen av de nya eleverna gå smidigare. Jag tolkar det som att lärarna efterlyser ett liknande program för kompetensutveckling som Skolverket i Sverige tagit fram (se Helga Stenssons kommentar i avsnitt 3.7.1).

Utifrån informanternas svar kan jag konstatera att ett tätare samarbete mellan skolorna som erbjuder undervisning i svenska som andraspråk efterlyses av lärarna. I materialet kommer det fram att studiehandledning och specialundervisning med fokus på språket kunde vara till nytta för en del av eleverna i svenska som andraspråk. Det här är något som kunde beaktas då integrationsmodeller planeras.

4. Lärare

En lärarutbildning för svenska som andraspråk saknas för tillfället i Finland. För att garantera alla som läser svenska som andraspråk en jämlik undervisning behövs det riktlinjer för vad som krävs av en S2-lärare. Samtidigt borde de blivande S2-lärarna få studera uttryckligen svenska som andraspråk, inte enbart svenska. I dagens läge krävs det samma behörighet av S2-lärarna som av modersmålslärarna. Bland informanterna finns det ändå både modersmålslärare och speciallärare som upplever att de inte är fullt kvalificerade att undervisa i S2.

Kommentarerna visar bl.a. att informanterna upplever att de saknar den ämneskunskap som krävs av en S2-lärare och att de anser att en person som uttryckligen har studerat svenska (som andraspråk) skulle lämpa sig bättre för arbetet. Ser man på hur utbildningen i ämnet är organiserad i Sverige (se avsnitt 3.7.1) kan man konstatera att det är just den mångsidiga litteraciteten och flerspråkighetsperspektivet på svenskan som betonas, alltså samma delar som några av S2-lärarna i Finland för tillfället upplever som utmanande.

För att integrationen ska fungera i skolan krävs det att varje enskild del i fyrfältet fungerar, men också att delarna samverkar med varandra. Det här innebär att t.ex. integrationsmodellen i skolan fungerar optimalt bara då hela skolpersonalen har en kunskap om vad ämnet svenska som andraspråk innefattar och lärarna i ämnet i sin tur har relevanta läromedel att använda sig av. På samma sätt krävs det att lärarna som undervisar S2-eleverna kan känna att de behärskar ämnet och har relevanta läromedel för sitt arbete för att integrationen ska fungera på bästa möjliga sätt. I nuläget är det mycket olägligt att lärarna kan behöva skraddarsy lösningar i undervisningen både då det gäller organiseringen och läromedlen. Dessutom kan lärarna vara tvungna att jobba extra som stödperson för S2-eleverna, som kontaktperson mellan skolan och hemmet eller enskilt med eleverna då integreringen i grupp inte fungerar. Därför behövs det en heltäckande lösning som stärker integrationen i skolan på alla plan i fyrfältet. Då stöder varje del helheten och på det sättet får de svenskspråkiga skolorna större beredskap än i nuläget att integrera invandrarelever i skolan.

8 Avslutning

Tidigare forskning om svensk integration har fokuserat på integrationsutbildningar för vuxna i Finland, varken skolämnet svenska som andraspråk eller läromedel har lyfts fram. Det har i viss mån funnits information om hur ämnet är organiserat i skolorna, men en systematisk genomgång av undervisningsarrangemang och läromedelsbehovet har inte gjorts tidigare. Därmed har min avhandling fyllt en forskningslucka.

När jag nu utvärderar min studie kan jag konstatera att intervju som metod var ett fungerande val för att få fram lärarnas preferenser och önskemål, men också för att få en bild av deras undervisningsarrangemang. En enkätundersökning hade möjliggjort fler informanter, men för den här typen av undersökning var det kvalitativa av central betydelse. Varje lärare som undervisar elever som läser svenska som andraspråk har sitt eget upplägg för undervisningen och anpassar valet av läromedel efter elevernas individuella behov. Därför var valet av kvalitativa intervjuer lyckat. Då fick jag fram ett genomsnitt av läromedelsanvändningen och läromedelsbehoven i Svenskfinland. Med hjälp av kvalitativ innehållsanalys kunde jag lyfta fram det centrala ur intervjuerna. Intervjumaterialet var stort, men med innehållsanalysen kunde jag systematiskt gå igenom det och plocka ut det som besvarade mina forskningsfrågor. Genom att använda innehållsanalys kunde jag ge en bild av hur undervisningen och läromedelsvalen i de olika skolorna ser ut.

För att ytterligare bredda och fördjupa ämnet kunde fortsatt forskning se närmare på hur svenska som andraspråk organiseras och undervisas inom yrkesutbildningen. Vilka krav ställs t.ex. på läromedlen i och med att studerandena behöver vokabulär från olika ämnesområden? Jämförande studier, t.ex. med finska som andraspråk i Finland och svenska som andraspråk i Sverige eller med svenska som andraspråk i Finland och Sverige, kunde också bidra med relevant information om ämnet. I det senare fallet är det ändå viktigt att tänka på

att man då ställer minoritetsspråk mot majoritetsspråk och att integrationen därmed inte är helt jämförbar. Utgående från intervjuerna kunde det därtill vara relevant med en fördjupande studie om svenska som andraspråk, men med en genusaspekt. I analysen kommer det nämligen fram att det speciellt bland de äldre eleverna kan finnas kulturella orsaker som gör att pojkarna har större möjlighet att öva sin språkkunskap på fritiden än flickorna, då flickorna förväntas stanna hemma och därmed inte har möjlighet att tala svenska någon annanstans än i skolan.

Svenska som andraspråk och litteratur är ett litet ämne i de svenskspråkiga skolorna i Finland, men samtidigt som samhället blir mer mångkulturellt ökar antalet elever som behöver undervisning i ämnet. Svensk integration diskuteras allt mer i medierna och har blivit ett aktuellt forskningsämne. Den ökade medvetenheten om svensk integration syns också i de svenskspråkiga skolorna där antalet elever som läser svenska som andraspråk ökat under de senaste åren. De här eleverna har rätt att få en jämlik integration i Finland och därför behövs nu en satsning på integrationen i de svenska skolorna. Det behövs en integrationsmodell för skolorna, kunskap om ämnet, en lärarutbildning och framför allt läromedel i svenska som andraspråk.

9 Källor

A. Undersökningsmaterial

Mediediskussionen 2014–2015

von Alfthan, Helena (2014), *Anna-Maja Henriksson: Invandrare borde få lära sig svenska*. Svenska Yle. <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/09/10/anna-maja-henriksson-invandrare-borde-fa-lara-sig-svenska>, publicerad 10.9.2014. Hämtad 26.4.2016.

Bruun, Carina (2014), *Alexandr får inte lära sig svenska*. Svenska Yle. <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/09/10/alexandr-far-inte-lara-sig-svenska>, publicerad 10.9.2014. Hämtad 26.4.2016.

Bäck, Jenny (2015a), *Helsingfors utreder skola på svenska för invandrarbarn*. <http://gamla.hbl.fi/lokalt/2015-11-29/780320/helsingfors-utreder-skola-pa-svenska-invandrarbarn>. Publicerad 29.11.2015. Hämtad 15.11.2017.

Bäck, Jenny (2015b), *Hon är ett stöd på svenska för invandrarbarn*. <http://gamla.hbl.fi/lokalt/2015-11-29/780321/hon-ar-ett-stod-pa-svenska-invandrarbarn>, publicerad 29.11.2015. Hämtad 15.11.2017.

Estlander, Maj (2015), *Helheten, önskemål och resurser beaktas i språkvalet*. Insändare i Hufvudstadsbladet 16.10.2015.

FNB (2014), *Bättre integration på svenska*. <http://gamla.hbl.fi/nyheter/2014-11-05/678056/battre-integration-pa-svenska>, publicerad 5.11.2014. Hämtad 27.4.2016.

Höckerstedt, Leif (2015), *Invandra på svenska!*. Insändare i Hufvudstadsbladet 2.10.2015.

Lerche, Jessica (2015), *Luckan integrerar på svenska*. Insändare i Hufvudstadsbladet 13.10.2015.

Sundberg, Jan (2015), *Flyktingarnas språkval en ödesfråga för Svenskfinland*. Insändare i Hufvudstadsbladet 2.10.2015.

Suni, Annakaisa (2014), *Invandrare får inte lära sig svenska*. I Hufvudstadsbladet, <http://gamla.hbl.fi/nyheter/2014-09-09/653961/invandrare-far-inte-lara-sig-svenska>, publicerad 9.9.2014, uppdaterad 10.9.2014. Hämtad 26.4.2016.

Urho, Ted (2014), *Finland ska vara tvåspråkigt också för invandrare*. Svenska Yle. <https://svenska.yle.fi/artikel/2014/09/10/finland-ska-vara-tvasprakigt-ocksa-invandrare>, publicerad 10.9.2014, uppdaterad 11.9.2014. Hämtad 26.4.2016.

Information om läromedel

Benjamins klassrum (u.å.), *Välkommen till klassrummet!*.
<https://sites.google.com/site/benjaminsklassrum/home>. Hämtad 20.3.2018.

Finland Swedish online (2018), *Survival course, A course for beginners*.
<https://finlandswedishonline.fi>. Hämtad 13.4.2018

Lärum (2018), *Serien Solklart*.
https://shop.larum.fi/search?controller=search&orderby=position&orderway=desc&search_query=solklart. Hämtad 17.3.2018.

Nya språknyckeln D (u.å.), presentation av läromedlet. Studentlitteratur.
<https://www.studentlitteratur.se/#9789144104522/Nya+Språknyckeln+D+-+Elevpaket+-+Digitalt+++Tryckt>. Hämtad 18.3.2018.

Svenska för invandrare i Finland (SFIF) (2016), Om studiematerialet.
<http://www.sfif.fi>. Hämtad 18.3.2018.

Svenska i Finland (u.å.), presentation av läromedlet. Evangeliska folkhögskolan.
<http://www.efo.fi/wordpress/startside/svenska-i-finland/>. Hämtad 18.3.2018.

Unga fakta (2000-2018), presentation av läromedlet.
<http://www.ungafakta.se/om/>. Hämtad 23.3.2018.

Zooma in på historia (2018), bokens presentationssida. Utbildningsstyrelsen.
<http://www.edu.fi/presentation/historia>. Hämtad 17.3.2018.

B. Refererade källor

Bildningsalliansen (2018), *Om Bildningsalliansen*.
<https://www.bildningsalliansen.fi/sv/om/>. Hämtat 25.4.2018.

Bryman, Alan (2011), *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 2:7. Stockholm: Liber AB.

Creuz, Karin och Helander, Mika (2012), *Via svenska – Den svenskspråkiga integrationsvägen*, Magma-studie 1–2012. Finlands svenska tankesmedja Magma.

Europeiska migrationsnätverket (2014), *Årlig rapport om migrations- och asylpolitik – Finland 2014*. Europeiska migrationsnätverket.

Förordningen om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet (986/1998). Justitieministeriet. <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1998/19980986>. Hämtad 2.5.2018.

Grunderna för grundskolans läroplan 1994 (1995), Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Grunderna för gymnasiets läroplan 1994 (1994), Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Grunderna för gymnasiets läroplan 2003 (2003),
<http://www02.oph.fi/svenska/ops/gymnasiet/gymnlpg.pdf>. [pdf]
Utbildningsstyrelsen.

Grunderna för gymnasiets läroplan 2015 (2015), *Svenska som andraspråk och litteratur*. <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/lukio/1372910/oppiaine/1392312>. Hämtad 20.1.2018.

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004 (2004),
<http://www02.oph.fi/svenska/ops/grundskola/LPgrundl.pdf>. [pdf]
Utbildningsstyrelsen.

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 (2014),

Svenska och litteratur.
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739610?valittu=428781>. Hämtad 12.4.2018.

Svenska som andraspråk och litteratur.
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739611?valittu=428781>. Hämtad 12.4.2018.

Svenska som andraspråk och litteratur, åk 1-2.
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739611?valittu=428780>. Hämtad 20.1.2018.

Svenska som andraspråk och litteratur, åk 7-9.
<https://eperusteet.opintopolku.fi/#/sv/perusopetus/419550/sisallot/739611?valittu=428782>. Hämtad 5.4.2018.

Grunderna för läroplanen för den undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen 2015 (2015), Föreskrifter och anvisningar 2015:49. Tammerfors: Utbildningsstyrelsen.

Helander, Mika (2015), *Kan vi stå till tjänst? Integration på svenska i Finland*, Helsingfors: Svenska kulturfonden.

Infopankki.fi (2018), *Integration i Finland*. <https://www.infopankki.fi/sv/livet-i-finland/som-invandrare-i-finland/integration-i-finland> Hämtad 19.2.2018.

Inrikesministeriet (2018), *En flykting flyr undan förföljelse i sitt hemland*. <http://intermin.fi/sv/ansvarsomraden/migration/asylsokande-och-flyktingar>. Hämtad 19.2.2018.

Lag om främjande av integration (1386/2010). Justitieministeriet. <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2010/20101386>. Hämtad 2.5.2018.

Lindblad, Anette och Mild, Britt-Marie (2006), Elevernas reflektioner kring läsning av multikulturell barnlitteratur. I: *Lärforskning om litteracitet i mångkulturella skolor*, Preliminär rapport från projekt ”Språk- och kunskapsutveckling i Stockholms stad”. Stockholm: Kompetensfonden, i samarbete med Språkforskningsinstitutet i Rinkeby, 16–24.

Lägesöversikt över den svenskspråkiga utbildningen (2017), *Svenska och finska som andraspråk*. Utbildningsstyrelsen. http://www.oph.fi/den_grundläggande_utbildningen/den_svenskspråkiga_skolans_sardrag/elevernas_språkliga_bakgrund/svenska_och_finska_som_andrasprak. Hämtad 11.1.2018.

Läromedelssituationen våren 2010 för de finlandssvenska grundskolorna och gymnasierna (2011). Rapporter och utredningar 2011:4. Utbildningsstyrelsen.

Migrationsverket (2018), *Statistik, asylansökningar*. Uppdaterad 12.4.2018. <http://statistik.migri.fi/#applications/23330/49?start=540&end=551>. Hämtad 15.4.2018.

Nytt språk ny kultur – Undervisning och handledning av elever med invandrarbakgrund (2015), Guider och handböcker 2015:9. Utbildningsstyrelsen.

Obondo, Margaret och Kuyumcu, Eija (2006), Teoretiska begrepp och definitioner inom litteracitet. I: *Lärforskning om litteracitet i mångkulturella skolor*, Preliminär rapport från projekt ”Språk- och kunskapsutveckling i Stockholms stad”. Stockholm: Kompetensfonden, i samarbete med Språkforskningsinstitutet i Rinkeby, 10–14.

Ojala, Eppu (2016): *Selvitys suomi/ruotsi toisenakielenä - opetustajonnasta eri koulutusasteilla*. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2016:36. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79074/okm%2036.pdf>. [pdf] Undervisnings- och kulturministeriet.

Patel, Runa och Davidson, Bo (2011), *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Upplaga 4:1. Lund: Studentlitteratur AB.

Peltomaa, Marianne (2006), *Vår lärobok*. Skrifter utgivna av Svenska folkskolans vänner, volym 176. Helsingfors: Svenska folkskolans vänner.

Rimpiläinen, Jenna (2017), *En studie av mediediskussionen om integration av invandrare på svenska i Finland 2014 – 2017*. Helsingfors universitet. Pro gradu-avhandling i Nordiska språk.

Saatsi, Olli-Pekka (2016), *Finns det inte finansiering, kan vi inte erbjuda det här - Integration av invandrare på svenska i Nyland ur svensklärarnas synvinkel*. Pro gradu-avhandling i nordiska språk, Helsingfors universitet.

Schema för ämneslärare i modersmål och litteratur HU/ÅA (2016). Åbo Akademi.

Schreier, Margit (2012), *Qualitative content analysis in practice*. London: Sage publications Ltd.

Statsrådets förordning om riksomfattande mål för utbildningen enligt lagen om grundläggande utbildning och om timfördelning i den grundläggande utbildningen (422/2012). Justitieministeriet. <http://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2012/20120422>. Hämtad 2.5.2018.

Studentexamenenämnden (2018), *Anmälda till olika prov per examenstillfälle 2009-2018*.
https://www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/stat/SS2018A2009T2_010.pdf. Hämtad 12.4.2018.

Sundbäck, Liselott (2017), *Är integrationsspråket individens, kommunens eller statens val? Slutrapport över projektet Integration på svenska vid Kommunförbundet*. Helsingfors: Finlands Kommunförbund.

TE-tjänster (2018), Inledande kartläggning och integrationsplan. http://www.te-tjanster.fi/te/sv/arbetssokande/stod_for_sysselsattning/integrationstjanster/kartlaggning/index.html. Hämtad 19.2.2018.

Teikari, Tiina Karoliina (2015), *Svenska som ett alternativt integrationsspråk En empirisk studie om invandrare i Helsingforsregionen som integrerats på svenska*. Pro gradu-avhandling i nordiska språk, Helsingfors universitet.

Wikman, Tom (2004), *På spaning efter den goda läroboken Om pedagogiska texters lärande potential*. Vasa: Åbo Akademi's förlag.

Personlig kommunikation

Natalia Ganuza, universitetslektor vid centrum för tvåspråkighetsforskning, Stockholms universitet (2017). [Intervju] 8 september 2017.

Pamela Granskog, undervisningsråd i modersmål och litteratur, Utbildningsstyrelsen (2018). [Diskussion per e-post] 7 maj 2018.

Christina Hedman, studierektor i svenska som andraspråk, Stockholms universitet (2017). [Intervju] 8 september 2017.

Gunilla Holm, professor i pedagogik, Helsingfors universitet (2018). [Diskussion per e-post] 7 februari 2018.

Katri Kuukka, undervisningsråd på Utbildningsstyrelsen (Allmänbildande utbildning och småbarnspedagogik/Fritt bildningsarbete och utbildning för kulturella minoriteter). (2018). [Diskussion per e-post] 16 april 2018.

Sara Razai, lärare i svenska som andraspråk i Helsingfors (2017). *Svenska som andraspråk – hur ska du som klass- eller ämneslärare jobba med dessa elever?* [Föredrag] 7 februari 2017.

Pernilla Rosell Steuer, studierektor för grundnivå och avancerad nivå vid institutionen för språkdidaktik, Stockholms universitet (2017). [Intervju] 7 september 2017.

Anna Smedlund, studierådgivare i forskning och utbildning vid fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, Åbo Akademi (2017). [Diskussion per e-post] 28 september 2017.

Helga Stensson, jobbar på avdelningen för ämnesdidaktik vid Skolverket (2017). [Intervju] 8 september 2017.

Jag vill också rikta ett stort tack till Svenska litteratursällskapet i Finland som gav mig ett resestipendium. Tack vare det kunde jag genomföra intervjuer vid både Stockholms universitet och Skolverket i Sverige.

Bilaga 1

Översikt av läromedlen som används i ämnet svenska som andraspråk

Grupp 1

Lärare i svenska som andraspråk, åk 1-6

Material	Typ av material	Årskurs
Alias med bilder och text	Spel	1–6
Elevspel.se	Webbmaterial	1–9
Ett skepp kommer lastat (Liber)	Lärobok	1–6
Glosor.se	Webbmaterial	1–6
Kotisuomessa.fi	Webbmaterial	
Lektion.se	Webbmaterial	1–6
Läseboken 1a och 1b (Schildts & Söderströms, Ducander-Ekholm, Kurman, 2000) Förenklade versionen av läseboken med ljudbok till.	Lärobok	1–2
Mina ord (Natur & Kultur, Christina de Jounge-Sturesson, u.å.)	Lärobok	1–6
Ne.se	Webbmaterial	1–6
Nudlar och pannkaka (Utbildningsstyrelsen, Sara Razai och Pia Stråhlman-Kurki, 2014)	Lärobok	3–6
Skolplus	Webbmaterial	1–6
Solklart (Lärum, u.å.) Serie för åk 3–6, behandlar historia (Lena Frilund), fysik/kemi (Maria Sjöblom), biologi/geografi (Maria Sjöblom), miljö och natur (Maria Sjöblom).	Lärobok	3–6
Språkkraft (Gleerups, Tiia Ojala, 2017)	Lärobok	1–3
Språkresan (Schildts & Söderströms, Annette Lundström, 2014)	Lärobok	1–6
Start matematik (Liber, Sara Ramsfeldt, 2016)	Lärobok	1–6
Start NO (Liber, Hans Persson, 2016)	Lärobok	1–6
Svenskbiten (Marianne Aspelin och Eivor Carlsson, Gleerups, 1996)	Lärobok	1–6
Tio ord i veckan (Liber, Almqvist och Wiksell, 2002)	Lärobok	1–6
Unga fakta	Webbmaterial	
Ur.se	Webbmaterial	1–6
Veckans ord (Marianne Billström och Ulla Widmark, Studentlitteratur AB, u.å.)	Lärobok	1–6

Vetamix	Webbmaterial	1–6
Äppel päppel-serien (Liber, Lilly Jakobson, 2015)	Lärobok	1–6

Lärare i svenska som andraspråk, åk 7–9

Material	Typ av material	Årskurs
Benjamins klassrum (Benjamin von Kraemer), lätta texter om historia för åk 7	Webbmaterial	7
Förstå språket No/So (Sanoma Utbildning, Tiia Ojala, 2015)	Lärobok	7–9
Jag i samhället (Lärum, Elomäki, Kilkki, Österback, u.å.)	Lärobok	7–9
Läsförståelse A, B, C, D (Studentlitteratur, Hydén, Schubert, Svidén, u.å.)	Lärobok	7–10
Upptäck texten (Sanoma utbildning, Klintenberg, u.å.)	Lärobok	7–9
Zooma in på historia (Utbildningsstyrelsen, Ehnström-Backas, Österback, 2017)	Lärobok	7–9

Lärare i svenska som andraspråk, gymnasiet

Material	Typ av material	Årskurs
Nya Språknyckeln D (Studentlitteratur, Ingrid Lennartson-Hokkanen & Ragnhild Odin, 2006)	Lärobok/hörförståelse	Gymnasiet
Papunet.net, lättlästa sagor	Webbmaterial	Gymnasiet
Språklådan (En bok för alla, Althoff & Nyberg, 2004)	Lärobok	Gymnasiet
Stilisten (Schildts & Söderströms, Katarina von Numers-Ekman, 2015)	Lärobok	Gymnasiet
Studentprov i svenska som andraspråk	Studentexamensprov	Gymnasiet

Grupp 2
Speciallärare

Material	Typ av material	Årskurs
Digitalaspåret.se	Webbmaterial	7–9
Fördel Sva för nyanlända åk 4–6 (Natur & Kultur, Sahlin, Gudomlund, Stensson m.fl., 2016)	Lärobok	7–9
Förstå språket No/So (Sanoma Utbildning, Tiia Ojala, 2015)	Lärobok	7–9
Greppa grammatiken (Sanoma utbildning, Danielsson, Erlandsson- Svevar, 2007)	Lärobok	7–9
Klara texten! (Natur & Kultur, Lindholm, 2014)	Lärobok	7–9
Korsord	Pysselböcker/pysseltidningar	7–9
Kotisuomessa.fi	Webbmaterial	7–9
Lagom mycket mera mest-serien (Liber, Jakobsson, Lenkert, Mattsson, 2000–2004)	Lärobok	7–9
Lektion.se (t.ex. läsförståelser och grammatikövningar)	Webbmaterial	7–9
Mål (Natur & Kultur, Althén, Ballardini, Stjärnlöf, Viberg, 2012)	Lärobok	7–9
Ordbävning (Schildts & Söderströms, Krister Lillas, 1988)	Lärobok	7–9
Rättsskrivning för åk 6 (Schildts & Söderströms, u.å.)	Lärobok	7–9
Svensk stavning A (Studentlitteratur Redin, 1998)	Lärobok	7–9
Svenska 1 och 2 (Folkuniversitetets förlag, Hansson, Wallin, 1972)	Lärobok	7–9
Svenska på en månad	Webbmaterial, app	7–9
Svenskbiten A1-B2 (Gleerups, Aspelin, Carlsson, 1996–2005)	Lärobok	7–9
Språkis – svenska för nyanlända (Liber, Eriksson, 2011)	Lärobok	7–9
Äppel päppel-serien (Liber, Lilly Jakobsson, 2016–2017)	Lärobok	7–9

Grupp 3
Modersmåslärare

Material	Typ av material	Årskurs
Logga in (Schildts & Söderströms, Ladvelin och Raunio, 2012)	Lärobok	7–9
Chatta (Schildts & Söderströms Ladvelin och Raunio, 2013)	Lärobok	7–9
Surfa vidare (Ladvelin, Raunio och Åkerholm, Schildts & Söderströms, 2015)	Lärobok	7–9
Nya Språknyckeln D (Studentlitteratur, Ingrid Lennartson-Hokkanen & Ragnhild Odin, 2006)	Lärobok	Gymnasiet
SAOL som stöd vid skrivuppgifter	Webbmaterial, app	7–9
Stilisten (Schildts & Söderströms, Katarina von Numers-Ekman, 2015)	Lärobok	Gymnasiet
Studentprov i svenska som andraspråk	Studentexamensprov	Gymnasiet